

ÇOCUKSUZ AİLELERLE YÜZ YÜZE

Bu proje T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir.

ÇOCUKSUZ AİLELERLE YÜZ YÜZE

Bu proje T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir.

© 2019
Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği (ÖZLENDER)

Editör
Ayşe Pehlivan

Proje Ekibi

Hülya Azaklı, Funda Akyol,
Hanife A. Vuran, **Sevim Ardal**, Sabiha Ünlü

Baskı Hazırlık
Sevim Ardal, İrfan Güngörür, **Sercan Arslan**

Baskı-Cilt
Birlik Ozalit
Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat
Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

Baskı Tarihi
İstanbul, Haziran 2019

www.ozlender.org
Twitter/ozlenen_cocuk
Facebook/Ozlendercocukdernegi
yonetim@ozlender.org
Tel: +90 212 519 59 19

Bizim özlemimize inanarak bizimle yola çıkanlara,
Destegiyle hedefimize ulaşmamıza katkı sağlayanlara,
Ebeveynliğin öneminin farkında olarak evlat büyütenlere,
Ebeveynlerinin öneminin farkında olarak evlatlık görevini
yerine getirenlere,
Etrafında yaşananların farkında olarak iyiliklerin sayısını
arttırmaya çalışanlara,
Yolumuzu yol eden, doğruya ulaşmada rehberlik eden
dostlara,
Özellikle Dr. Gülsen Ataseven hocamıza

teşekkürlerimizle...

İÇİNDEKİLER

Takdim	5
Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği	8
Vizyonumuz	8
Misyonumuz	8
Amacımız.....	9
Çocuksuz Ailelerle Yüz Yüze Projesi	11
Projenin Amacı	12
Proje Gerekçesi.....	13
Anket Yorum ve Analizleri	15
Odak Grup Toplantıları	45
Onların İfadeleriyle Çocuksuzluk.....	48
Odak Grup Katılımcılarının Öneri - Talep ve Temennileri.....	64
Sonuç ve Değerlendirme	67
Çocuksuz Ailelerle İlgili Sahadaki Mevcut Çalışmalar	70
Çocuksuzluğun Psikolojik Boyutu.....	71
Toplumsal Boyutuyla Çocuksuzluk	72
Anketlerin ve Odak Grup Çalışmalarının Söyledikleri.....	74
Son Söz	79

TAKDİM

Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği, çocuk özlemi çekenlerin biraraya gelmesiyle 1998 yılında kuruldu.

ÖZLENDER amacını; çocuksuzluğun ağır yükünü daha da ağırlaştıran sosyal baskı ve çarpık din algısıyla mücadele etmek, çocuk özlemi çeken ailelerle ebeveyn özlemi çeken çocukları buluşturmak, böylece hayatı kapsayan iki büyük özlemden fayda üretmenin yollarını bulmaya gayret etmek olarak belirledi.

Bu çerçevede, çalışmalarını sürdürmeye başlayan derneğimiz, kısa zamanda sesine yankı buldu. Yüksek sesle konuşmaktan çekinilen çocuksuzluk konusu, sosyal medyanın henüz yaygın kullanılmadığı günlerde, gerek yazılı, gerekse sesli ve görsel medyadan büyük ilgi gördü.

Aslında dile getirmekte zorlanılan duygular, alçak sesle konuşulan derin konular, acısı devam eden duygusal sancılar, çevreden yöneltilen sorularla adeta dağlanan yürekler, yarım kalmış hayaller dile getirilmeye başlandıktan sonra, aynı özlemi yaşayanların birbirini anlaması kolaylaştı. Hatta birbirinin acısına ve özlemine merhem olmaya gayret gösterildi. Duygudaşılıktan, özlemdaşılıktan, dertdaşılıktan kaynaklanan samimi birlikteliğe dönüşebileceği görüldü.

Çalışma sahasının genişlemesiyle birlikte ÖZLENDER'in çocuksuzluk ve çocuk konusundaki faaliyetleri gençlik, aile ve değerlerin korunmasına yönelik projelerle zenginleştı.

ÖZLENDER kurulduğu tarih itibarıyla aşağıdaki çalışmalarını planladı ve yürüttü;

- » Devlet korumasındaki çocuklara yüreğimizdeki sevgi, aklımızdaki bilgi, bohçalarımızdaki hediyelerle ziyaretler yaptık.
- » Bayram sevinci en çok çocuk ve gençlerle zenginleşir yaklaşımından hareketle, bayramdan önce bayram sevinci için harekete geçtik. İmkani sınırlı olan çocuklara ulaşarak yeni elbiselerle yeniledik ümitleri ve sevinçleri, bayram harçlıklarını ceplerine koyarak sevilmenin, önemsenmenin tadını çıkarınsınlar istedik.
- » İslah evindeki çocuklara yönelik çalışmalar yürüterek, büyük sonuçları olan hataların tekrarlanmaması için gayret gösterdik...
- » Mülteciler, muhacirler, sığınmacılar, hangi kelime ile ifade edilirse edilsin, gurbeti yaşayan insanlar... Dili farklı olsa da gözyaşı ve kahkahası, ümidi ve korkusu birbirine çok benzeyen çocuklar... İşte o ikram etme imkanından uzak, ihtiyaçlarını teminde zorlanan insanlara yardımcı olalım, iftar sofralarında onlar da misafir ağırlayabilecekleri kadar imkana kavuşsunlar diye, paketlerimizi hazırladık ve yerinde teslim ettik.
- » Ülkemizin birçok bölgesine yolculuklar yaptık, önceliğimiz çocukların ihtiyaçlarını temin ve imkanlarını genişletmek oldu. Her bölgede yapılacak iş, örnek alınacak davranış, cevap bekleyen soru, çözüm bekleyen sorunlar olduğunu gördük. Bu konuda gücümüz yeteni kendimiz çözmeye çalışırken, gücümüzü aşan noktada ilgili mercileri harekete geçirmeye çalıştık.
- » Birlikten oluşacak güce her daim ihtiyacımız oldu, o nedenle ortak hedef kitlesi için çalışmalar yapan Sivil Toplum Kuruluşlarıyla bir araya geldik, bazen ümitlere ümit ekledik, bazen imkanlarımızı çocuk ve genç merkezli yaklaşımla bir araya getirip, faaliyetler yaptık.
- » Gökkuşluğu İstanbul Kadın ve Kadın Kuruluşları Platformu/GİKAP, STK Türkiye Aile Platformu/TÜRAP, Türkiye Sivil Toplum Kuruluşları Çocuk ve Genç Platformu/T-STK ÇOGEP, Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Platformu/TÜBAM-P çatı kuruluşlarının yapılanmasına katkı sağladık ve üye olduk, aktif olarak sorumluluklar alıp, çalışmalarımızı bu çerçevede yürüttük.

Yaptığımız çalışmalara isimler koyduk, kısa ve anlaşılır olsun, haberdar olanların sayısı artsın da herkes yanında, yakınında olana yardım etsin istedik;

- » İftar Sofrasında Ensar Eli
- » Bayramdan Önce Bayram
- » Okul Hazırlığında Ensar Desteği
- » Geliştirme Kurulu
- » Bir Tadımlık Kahve Sohbetleri
- » Yazan Okur Atölyesi
- » Yazı Atölyeleri
- » Okuma Atölyeleri
- » Şiir Atölyeleri
- » Söz Küçüğün Çocuk Şurası
- » Kumbara Şenliği
- » Çocuktan Çocuğa Yardım Köprüsü

Biz yolcuyuz bu alemde, görevimizi yerine getirme gayretiyle; çocuk ve gençlerle birlikte yürümeye, onları anlamaya, düne bakıp yarınlar için katkı sağlama temennisiyle çalışmalarımızı sürdürdük, sürdürmeye devam edeceğiz...

Ümidimize can suyu olan tüm dostlarımıza teşekkürlerimizle...

Hülya Azaklı
ÖZLENDER Yönetim Kurulu Başkanı

ÖZLENEN ÇOCUK VE GENÇLİK DERNEĞİ

Vizyonumuz

Çocukların ve gençlerin bilgi, beceri, duygu, davranışlar bakımından kendilerine özgü bir insan olarak kabul edildiği, bireysel farklılıklarının değer gördüğü, beceri ve yetileri ölçüsünde değerlendirildikleri ve yaratıcılıklarına olanak tanıyan bir dünya.

Misyonumuz

Çocuksuz ailelerin potansiyellerinin toplum yararına faydaya dönüşmesinde öncülük etmek, yaşadıkları toplumsal baskıyı bertaraf etmelerinde rehberlik, çocuk ve gençlere yönelik sürdürülebilir hizmetler üretilmesinde kurumlararası iletişim ve işbirliği sağlamak, bireysel sorumluluğunun farkında, kendisi ve toplumu ile barışık, bilimsel yeniliklere açık çocuk ve gençlerin yetişmesi için uygun ortamlar oluşturmak.

Amacımız

ÖZLENDER, kurum/kuruluş ve kişilerle işbirliği yaparak;

- a) Çocuksuz ailelerin içinde buldukları durumun getirdiği; özellikle sosyal baskıdan kaynaklanan sıkıntıları bertaraf etmek, mevcut potansiyellerini çocuk, genç ve kendi yararlarına hizmete dönüştürmeleri için bilinç oluşturmak,
- b) Çocuk ve gençlerin; bilgi, beceri, duygu, davranışlar bakımından, kendilerine özgü bir insan olarak kabul edilip; bireysel farklılıklarına değer vererek; beceri ve yetileri ölçüsünde değerlendirilmelerini ve yaratıcılıklarına olanak tanınmasını sağlamak,
- c) Çocuk ve gençlerin değerli ve özel olduklarını ifade etmenin, bunu çocuk ve gençlere hissettirmenin önemini topluma yaymak,
- d) Bireysel sorumluluğa sahip, kendisi ve toplumu ile barışık, bilimsel yeniliklere açık, katılımcı çocuk ve gençlerin yetişmesi için bilinç oluşturmak,
- e) Çocuk ve gençlerin kendilerini her türlü zararlı alışkanlıklardan uzak tutacak; düşünme, doğru karar verme yetkinliğine ulaşmaları için destekte bulunmak,
- f) Çocuk ve gençlerin tarihi, sanatsal, kültürel zenginliklerinin farkına varmalarına ve milli kültürümüzün tanıtılmasında rol almalarına rehberlik etmek,
- g) Çocuk ve gençlerin, spor faaliyetlerinde bulunmalarına zemin hazırlamak, sporun sağlık için önemini anlamalarına katkı sağlamak amacı ile kurulmuştur.

**ÇOCUKSUZ
AİLELERLE
YÜZ YÜZE
PROJESİ**

ÇOCUKSUZ AİLELERLE YÜZ YÜZE PROJESİ

ÖZLENDER'in T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından hibelenen, İstanbul Kadın Kuruluşları Derneği/İKADDER ortaklığıyla yürütülen "Çocuksuz Ailelerle Yüz Yüze Projesi", 2018 yılı Eylül ayı itibari ile saha çalışmalarına başladı.

Projede; çocuksuz ailelerin sorunlarının tanımlanması, çözüm üretilmesi ve sosyal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmiştir.

Çocuksuz aileler, kendilerini ifade etme konusunda zorlanmakta, yaşadıkları bu yokluktan dolayı suçlanmakta, zaman zaman aile birlikteliklerini korumak için özel çaba göstermeleri gerekmektedir. Bu proje ile yaşanan sorunları bireylerin kendi ifadeleriyle görünür kılmının önemine inanarak hareket edilmiş, konu çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

Proje etkinlikleri ile; çocuksuzluk konusunun toplum tarafından doğru anlaşılmasına zemin hazırlanarak, bireylerin bu yoklukla mücadelede, yeni bakış açıları kazanmalarına katkı sağlamaya gayret edilmiştir.

Projenin Amacı

Çocuksuz ailelere yönelik hizmet üretmek için kurulan Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği, bu ailelerin mevcut sorunlarının/durumlarının analizini yapmak, temel problemlerinden olan toplumsal baskı ile mücadele etmeleri için rehberlik etmek, konuyu psikolojik, sosyolojik, dini, felsefi ve yasal yönleriyle ele alan bir bilgi kaynağı oluşturmaktır.

Proje Gerekçesi

Hemen hemen bütün toplumlarda, özellikle de ülkemizde evliliklerden en temel beklentilerden biri, eşlerin ebeveyn olmalarıdır. “Beklenen, özlenen çocuk” doğmadıkça çevreden gelen sorular ve baskılar da hızla artmakta, eğer aile kendisi de anne-baba olamamanın sıkıntısını yoğun bir şekilde hissediyorsa çevrenin baskısıyla bu sıkıntılar, içinden çıkılması zor bir sorununa dönüşmektedir.

31 Aralık 2015 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre ülkemizde 3.095.982 ailenin, -6 milyondan fazla insanın- çocuğu yoktur. Bu ailelerin bir kısmı ebeveyn olmamayı kendi iradeleri ile tercih etseler de, çok büyük bir kısmı tıbbi sorunlar veya başka sebeplerle anne-baba olamamaktadır.

Çocuksuz aileler, ebeveyn olabilmek için maliyeti çok yüksek, yıpratıcı ve travmatik tedavi süreçlerinden geçmekte, kimi zaman da standart tedavilerin ötesinde, bilimselliği kanıtlanmamış yöntemleri deneyerek istismarcıların tuzağına düşmekte, maddi-manevi olarak yıpranmaktadır. Hatta, ülkemizde yasal olmayan “taşıyıcı annelik”, “sperm bankası”, “yasadışı evlat edinme” vb. arayışlara da girilerek, yeni sorunlara zemin hazırlanmaktadır.

Diğer yandan ebeveyn olmak için yapılan tedaviler sonrasında anne-baba olamayan çiftler büyük bir travma yaşamaktadır. Ebeveyn olmak isteyip de olamayan çiftlerin yaşadıkları sosyal-duygusal tepkileri inceleyen Menning (1977) bu durumu sekiz aşamalı olarak tanımlamakta, aşamaları şu şekilde dile getirmektedir; şaşkınlık, inkâr, öfke, yalnızlık, suçluluk, depresyon, yas, karar... Diğer yandan da bu aşamalar her bir birey için ayrı zamanları kapsamakta, bazıları aşamalardan birine takılarak, yaşamını bu açmazda sürdürmektedir.

Ne yazık ki; bu ailelerin yaşadıkları sorunların çözümü için, kolay ulaşılabılır ve çözüm odaklı mekanizmalar bulunmamakta, özellikle yanlış dini inançlardan ve geleneklerden beslenen toplumsal baskılar, çocuksuz aileleri son derece olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan tıbbi tedavi için öngörülen yöntemlerin maddi ve manevi maliyetleri veya arkasından gelecek psikolojik destek hizmetleri sonucunda aileler ekonomik açıdan da birçok güçlükle karşı karşıya kalmaktadır.

Atasözleri olarak karşımıza çıkan “Çocuksuz kadın meyvesiz ağaç gibidir”, “Evladı olmayanda merhamet olmaz” ifadeleri sadece çocuğu olmayanları yaralamakla kalmayıp, toplumun da çocuksuz ailelere karşı bir tavır geliştirmesine sebebiyet vermektedir.

Yanlış dini inançlar, güvenilir olmayan kaynaklardan alınan bilgiler, içinde ağır kusurlar barındıran geleneksel bakış açısıyla beslenmiş, İslamiyet’te çocuksuzluğun “istenmeyen” veya “kötü”, “hayırsız” olarak nitelendirilen bir durum olduğu, “eksiklik” olarak tanımlandığı iddiası ne yazık ki karşılık bulmuş, toplumsal baskıların oluşmasına ve yoğunlaşmasına neden olmuştur. Oysa Kur’an’da, Şura Suresi: 49-50 “*Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah’ın elindedir. O, tercih ettiğini yaratır. Kız vermeyi tercih ettiğine kız, erkek vermeyi tercih ettiğine de erkek çocuk verir. Yahut, erkek ve kız olmak üzere ikisinden de verir. Kısır olmasını tercih ettiğini de kısır kılar. Bilen ve ölçüyü koyan O’dur.*” Peygamberimiz Kur’an’a zıt bir ifade kullanmayacağına göre, bu konuda hadis olarak nakledilen, çocuksuz insanları rencide edici bütün sözler asılsız, yaftalamalar da yanlışır.

İşin bir diğer acımasız yanı da, çocuksuzluğun faturasının çoğu zaman anne olamayan kadınlara kesilmesidir. Yakın çevrenin baskısı da kadınlar üzerine daha fazla odaklanmakta, bu baskıların sonunda kadının üzerine “kuma getirilmesi” de karşılaşılan durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir taraftan çocuksuzluğun getirdiği duygusal çöküntü, diğer taraftan toplumsal baskılar sonucunda kendini “eksik” hisseden kadınlar, daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Bu kapsamda, çocuksuz ailelerin birbirlerini daha kolay anlayacaklarına, yardımcı olabileceklerine ve ortak çözüm arayışlarında daha kısa sürede mesafe kat edeceklerine olan inancımızla; kendilerini ifade etmelerine zemin hazırlamak, yapılan görüşmeler ve anketlerle düşünce ve taleplerini ilgililere ulaştırmalarına aracı olmak için proje hazırlanmasının gereğinden hareket edilmiştir.

**ANKET
YORUM VE
ANALİZLERİ**

ANKET YORUM VE ANALİZLERİ

Özlenen Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği tarafından hazırlanan, T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından hibelenen “Çocuksuz Ailelerle Yüzyüze Projesi” kapsamında 2018 yılı Eylül ayı itibari ile saha çalışmalarına başlanmıştır.

Proje ile çocuk sahibi olamayan kadın ve erkeklerin sorunlarının tanımlanması, çözüm üretilmesi ve sosyal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmiştir.

Çocuksuz Ailelerle Yüz Yüze Projesinin en önemli ayaklarından bir tanesi çocuk sahibi olamayan bireylere yönelik anket çalışmasının hazırlanması ve uygulanmasıdır. Bu anket ile öncelikle çocuk sahibi olmayan ailelerin yaşadıkları süreci ve sorunları tanımlamak, istatistiki veri kaynağı oluşturmak amaçlanmıştır. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda düzenlenen anket, 2018 yılı Eylül ayı itibari ile hem elektronik ortamda hem de kâğıt kopya üzerinde doldurulabilecek şekilde erişime açılmıştır.

Ankete katılımın desteklenmesi, daha çok katılımcıya ulaşılmasının sağlanması açısından hem sosyal medya üzerinden yoğun bir kampanya yürütülmüş, hem de ÖZLENDER’in işbirliği yaptığı Sivil Toplum Kuruluşlarından yardım alınmıştır. Bu çalışmaların olumlu etkisi ile ankete katılım beklenen düzeyde gelişmiştir.

Ankete katılımın desteklenmesinin talep edildiği tüm platformlarda, projeden ve ankette haberdar olan vatandaşların, yakın çevrelerindeki

çocuksuz bireylere anketi doldurmayı teklif etmekte çekimser kaldıkları gözlenmiştir. Bu çekimserlik, konunun hassasiyetinin tekrar gözlemlenmesi açısından önem taşımaktadır. Çok yakın ilişki içerisinde olmanın bile ortadan kaldıramadığı görünmeyen duvarların varlığı bu çalışmada bir kere daha karşımıza çıkmıştır.

2018 yılı Eylül ayı itibariyle başlayan anket çalışmamız 2019 yılı Mart ayı itibariyle tamamlanmıştır. Daha önce planlandığı gibi 7 ay açık olan anketimize 342 kişi katılım sağlamıştır.

Anket İçeriği

Hazırlanan ankette, katılımcılara ilişkin demografik ve sosyoekonomik bilgiler, aile içi iletişim ve ilişkilere ait bilgiler ile çocuksuzluk sürecine ilişkin konular olmak üzere üç başlıkta değerlendirme yapılmıştır.

Katılımcılara İlişkin Demografik ve Sosyoekonomik Bilgiler

Katılımcılara ilişkin demografik ve sosyoekonomik bilgiler, cinsiyet, yaş grupları, eğitim durumları, çalışma hayatı içerisinde olup olmadıkları, gelir düzeyleri, yaşadıkları ortam vb. açılardan değerlendirilmiştir. Burada amaçlanan, toplumsal görünüme ve dönüşüme bir ayna tutmaktır.

Şehirleşmenin, eğitimin ve gelir düzeyinin arttığı günümüz şartlarında, sağlık ve sosyal alanda yaşanan gelişme ve ilerlemenin bu sorunu yaşayan insanların algısını ne yönde etkilediğini tespit etmek önem taşımaktadır.

Katılımcıların evlilikle ilgili verdiği yanıtlar incelendiğinde; genellikle ilk evlilik yaşının 20 ve üzeri yaşlarda olduğu, evlilik süresinin yoğunlukla 6 ve üzerinde olduğu, evliliklerin halen devam ettiği anlaşılmaktadır.

Cinsiyet Bilgileri

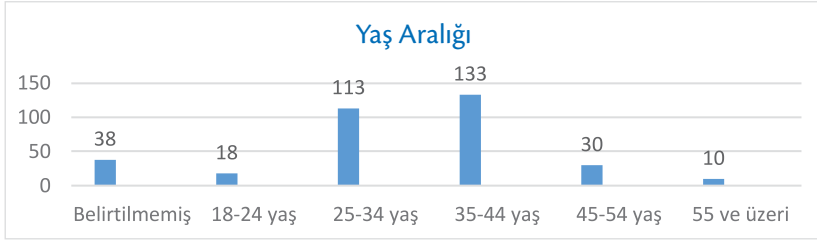
Cinsiyet ile ilgili soruya alınan cevaplar doğrultusunda 254 kadın ve 88 erkek katılımcının anketi doldurduğu görülmektedir.

Ankete katılım sağlayanların %74'ünün kadın oluşu, kadınların bu konuda kendini ifade etmeye daha açık ve istekli olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Erkeklerin ise bu durumu kabullenme, sorun olarak görmeme eğiliminde olduğu ya da bu konuda konuşmaya açık olmadığını düşündürmektedir.

Yaş Aralığı

Ankete katılım sağlayanların yaş aralığı incelendiğinde; %72 oranında 25-44 yaş aralığında yoğun bir katılım sağlandığı görülmektedir.

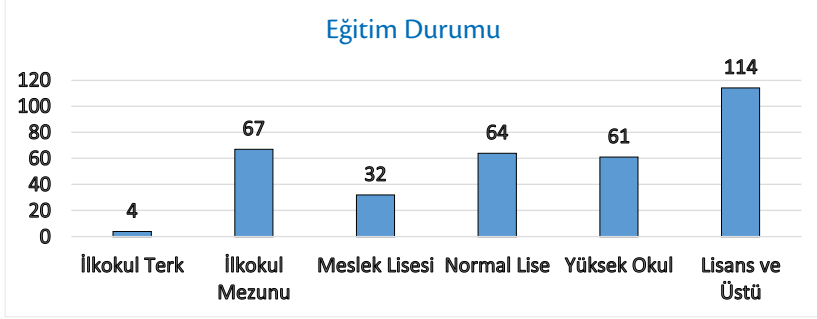
Orta yaş grubu olarak değerlendirilen bu yaş aralığında yoğun katılım olması, anketin uygulanış biçimi ile de ilintili olarak hem sosyal hayatın içinde, hem de sosyal iletişim kanallarını kullanan bireylere ulaşmanın daha kolay olduğu ile açıklanmaktadır.

Eğitim Durumu

Ankete katılanların eğitim durumu incelendiğinde; 175 katılımcının (%51 oranında) ön lisans, lisans ve üzeri eğitim aldığı, 96 katılımcının lise düzeyinde eğitim aldığı, 71 katılımcının ise ilköğretim düzeyi ve altında eğitim aldığı görülmektedir.

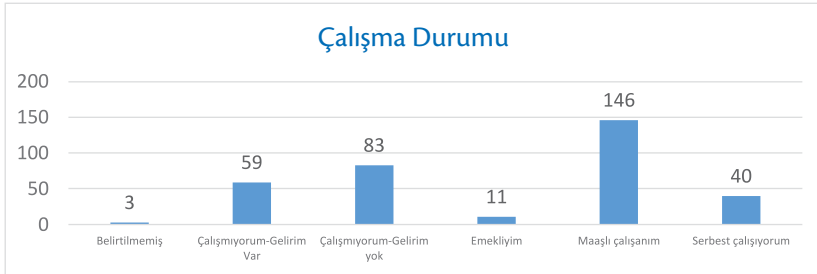
Ankete katılımın genellikle eğitim düzeyi yüksek kişilerden olması, eğitim düzeyi arttıkça kişilerin kendini ifade etmede daha istekli olduğu sonucunu da ortaya çıkartmaktadır.

Çalışma Durumu

Çalışma durumuna verilen yanıttan; 186 katılımcının aktif olarak çalışma hayatı içerisinde olduğu, 11 katılımcının emekli olduğu, 59 katılımcının çalışmadığı ama düzenli bir geliri olduğu, 83 katılımcının ise çalışmadığı ve herhangi bir gelirin olmadığı anlaşılmaktadır.

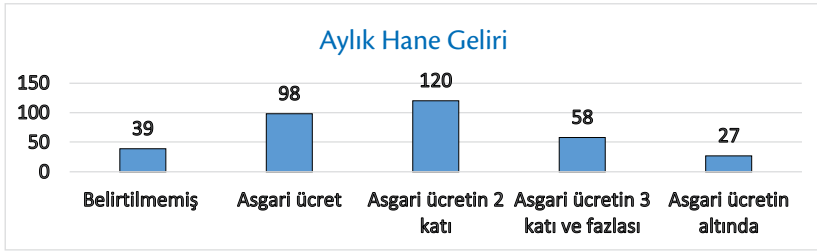
Ankete katılım sağlayanların %44'ünün çalışma hayatı içerisinde yer aldığı, %55'inin ise halihazırda çalışma hayatının içinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş gruplarının orta yaş ağırlıkta olması ile uyumlu olan bu sonuç, anketin kendi içerisindeki tutarlılığını da ortaya çıkartmaktadır.

Gelir Durumu

Gelir durumuna verilen yanıtta 125 katılımcının asgari ücret ve altında geliri olduğu, 178 katılımcının ise asgari ücretin üzerinde bir gelire sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu veriler değerlendirildiğinde ankete katılım sağlayanların %81'inin asgari ücret ve üzerinde bir gelire sahip olduğu, %11'inin ise asgari ücret altında bir gelire yaşamını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

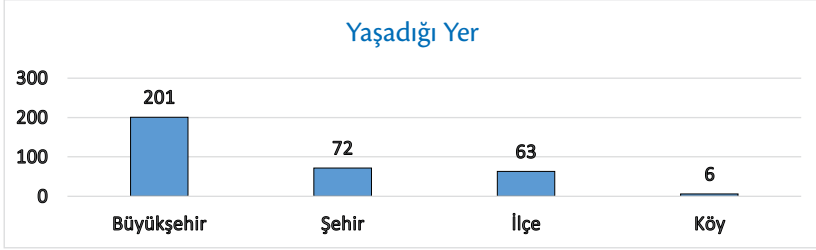
Memleketiniz

Memleketiniz sorusuna verilen cevap ile anketin tüm Türkiye genelinde farklı kültürlerde doğmuş ve büyümüş insanlara ulaşıldığının bir göstergesi olarak yaklaşık 81 ili kapsadığı görülmektedir.

Anketin uygun örnekleme ulaştığının da bir göstergesi olan bu sonuç, tüm kültür yapılarının bu konuya yaklaşımlarının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Yaşanılan Yer

Yaşadığınız yer sorusuna verilen yanıtta 273 katılımcının şehir ve büyük şehirde yaşadığı, 69 katılımcının ise ilçe ya da köyde yaşadığı görülmektedir.

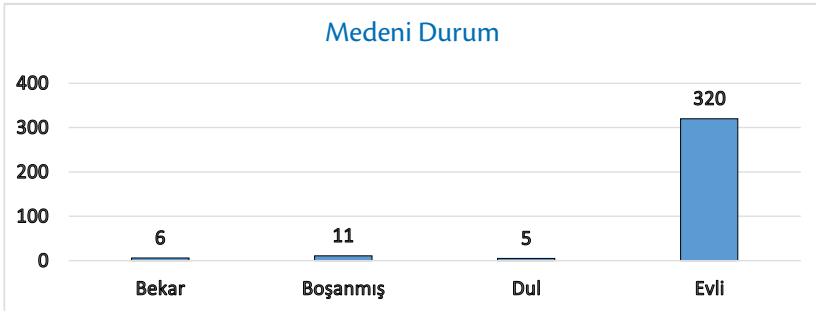

Ankete katılım sağlayanların yaşları, sosyoekonomik düzeyleri, eğitim durumları ve yaşadıkları yer göz önüne alındığında; ağırlıklı olarak büyükşehir ve şehirde yaşayan, ekonomik hayatın içerisinde, eğitim düzeyi yüksek ve orta yaş grubunda yoğun bir katılım olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

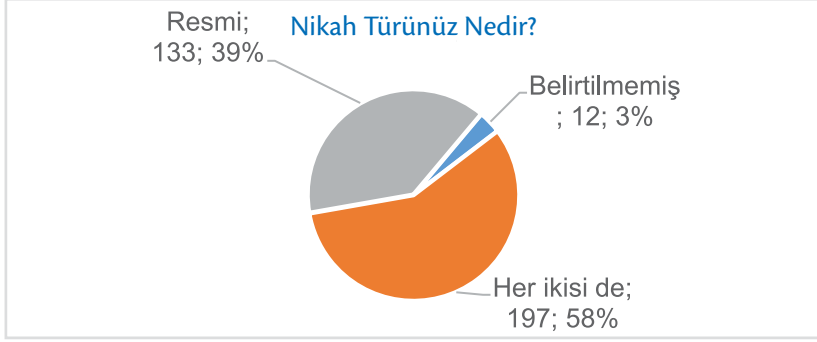
Medeni Durum

Medeni durumunuz sorusuna verilen yanıtta 320 katılımcının evli olduğu, 22 katılımcının ise boşanmış, dul ya da bekar olduğu görülmektedir.

Ankete katılım sağlayanların evlilik süresi ile ilgili soruya verdikleri cevap ile birlikte değerlendirildiğinde, çocuk sahibi olamamanın evlilikte birtakım sorunların yaşanmasına rağmen evlilik birliğini bozmadığı ortaya çıkmaktadır.

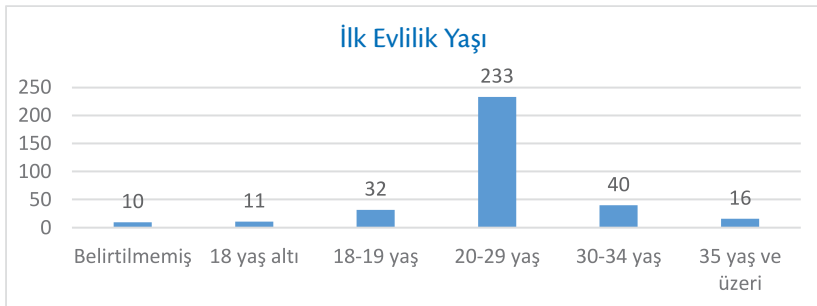

Nikah Türü

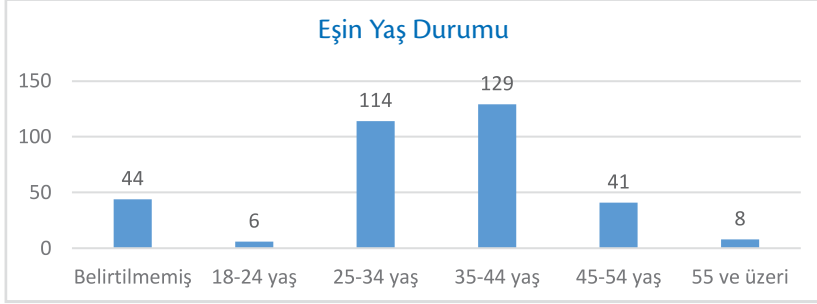
İlk Evlilik Yaşı

İlk evlilik yaşı sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde 233 katılımcının ilk evlilik yaşının 20-29 yaş aralığında olduğu, 56 katılımcının ise 30 yaş ve üzerinde ilk evliliğini gerçekleştirdiğini, 11 katılımcının 18 yaşının altında evlenmiş olduğu, 32 katılımcının da 18-19 yaşlarında evlendiği değerlendirilmektedir.

Eşin Yaş Durumu

(Halen evli iseniz) Eşinizin yaşı nedir? sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde çoğunluğun 25-44 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

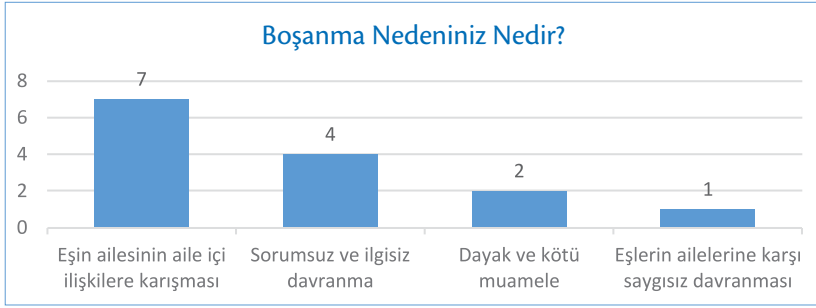
Evlilik Süresi

Evlilik süresi sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde 81 katılımcının 1-6 yıl, 184 katılımcının 6-15 yıl, 64 katılımcının ise 15 yılın üzerinde bir süredir evli olduğu anlaşılmaktadır.

Boşanma Nedeni

(Boşanmış iseniz) Boşanma nedeni sorusuna verilen 14 cevapta, boşanma nedeninin ağırlıklı olarak eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması olduğu, ardından sorumsuz ve ilgisiz davranma, dayak ve kötü muamele ve eşlerin ailelerine karşı saygısız davranmalarının geldiği görülmektedir.

Katılımcıların Aile İçi İlişki ve İletişim Biçimi Bilgileri

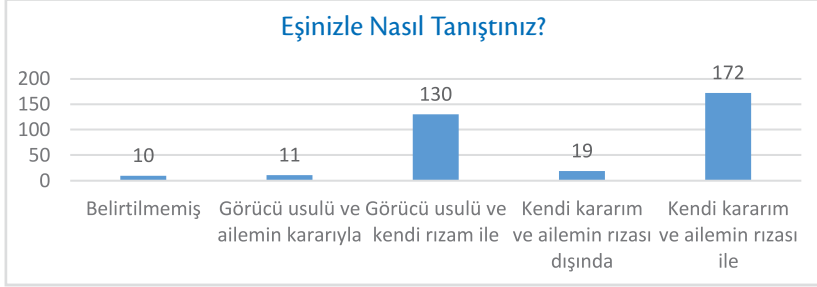
Katılımcılara ilişkin aile içi ilişki ve iletişim biçimlerine ilişkin bilgiler, eşle tanışma şekli, akrabalık ilişkisi, aile tipi, tartışma sıklığı, sorunların nasıl çözüldüğü vb. açılardan değerlendirilmiştir.

Aile tipleri, aile içi iletişim biçimleri ve sorun çözme becerileri incelendiğinde; genellikle eşlerini kendi iradeleri ile tercih ettikleri, eşleriyle bir akrabalık ilişkileri olmadığı, çekirdek aile tipinde oldukları, zaman zaman tartışma yaşandığı ve bu tartışmaların aile bireyleri tarafından çözüme ulaştırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Burada amaçlanan, katılımcıların parçası oldukları ailelerin süregelen sorunlarının, varsa bu sorunların çözüm şekli ve aile içerisinde kendini ifade etme imkanına sahip olup olmadıklarının araştırılmasıdır.

Eşle Tanışma Şekli

Eş ile nasıl tanışıldığı, sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde 321’inde tanışma türünün tarafların rızası ile gerçekleştirildiği, 11 katılımcının ise kendi rızası dışında ailesi tarafından evlendirildiği görülmektedir.

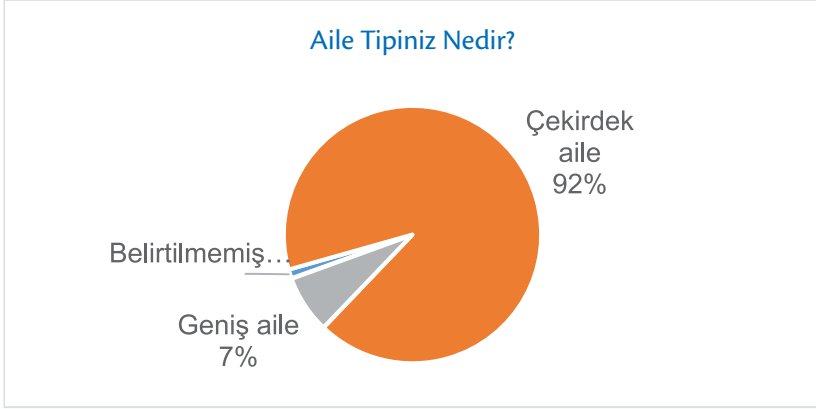
Akrabalık İlişkisi

Eş ile akrabalık durumu sorusuna verilen cevap incelendiğinde 291 katılımcının eşi ile herhangi bir akrabalık ilişkisinin olmadığı, 42 katılımcının ise eşi ile akraba olduğu görülmektedir.

Aile Tipi

Aile tipiniz sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde 313 katılımcının çekirdek aile olduğu, 25 katılımcının ise geniş ailede yaşadığı anlaşılmaktadır.

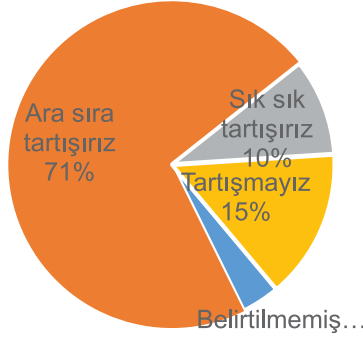
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Hanede kaç kişi yaşadığı sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde 313 katılımcının eşiyile birlikte yaşadığı, 11 katılımcının yalnız yaşadığı, 25 katılımcının ise 3 ve daha fazla aile bireyile birlikte yaşadığı görülmektedir.

Tartışma Sıklığı

Eşlerin tartışma sıklığı sorusuna verilen cevapta 245 katılımcı ara sıra tartışma yaşandığı, 33 katılımcı sık sık tartışma yaşandığı, 51 katılımcı ise ailelerinde herhangi bir tartışma yaşanmadığını belirtmektedir.

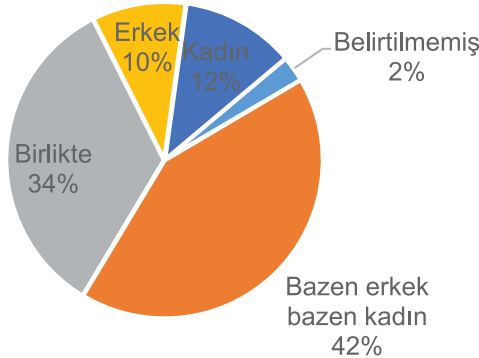
Eşinizle Tartışma Sıklığınız Nedir?

Sorun Çözme

Evlilikte yaşanan sorunların çözüm yöntemine ilişkin soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, 144 katılımcının bazen erkek bazen kadın tarafından sorunun çözüldüğü, 116 katılımcının sorunu beraber çözdüğü, 40 katılımcının sorunun kadın tarafından çözüldüğü, 33 katılımcının ise sorunun erkek tarafından çözüldüğünü belirttiği görülmektedir.

Evliliğinizde Sorun Olduğunda, Sorun Kim Tarafından Çözülür?

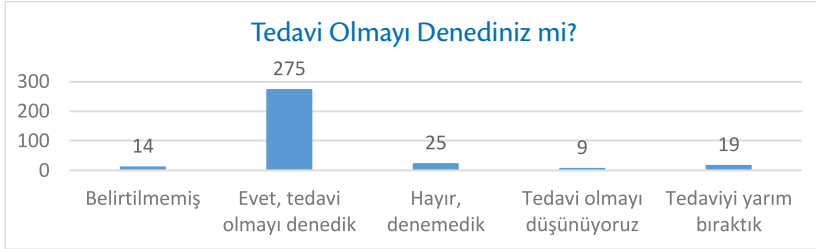
Çocuk Sahibi Olamama Sürecinde Yaşananlar

Katılımcılara çocuk sahibi olamama sürecinin tanısı, tanımı, sürecin nasıl yaşandığı, çocuk sahibi olmak amacıyla ne tür yöntemler uygulandığı, sürecin ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilerinin neler olduğuna yönelik sorular sorulmuştur.

Çalışmanın en önemli kısmını kapsayan bu sorulara verilen yanıtlar ile çocuksuz ailelerin bu süreci nasıl yaşadığı, neler hissettiği, ailesinden ve sosyal çevresinden ne tür geri dönüşler aldığının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Çocuk Sahibi Olmaya Çalışma

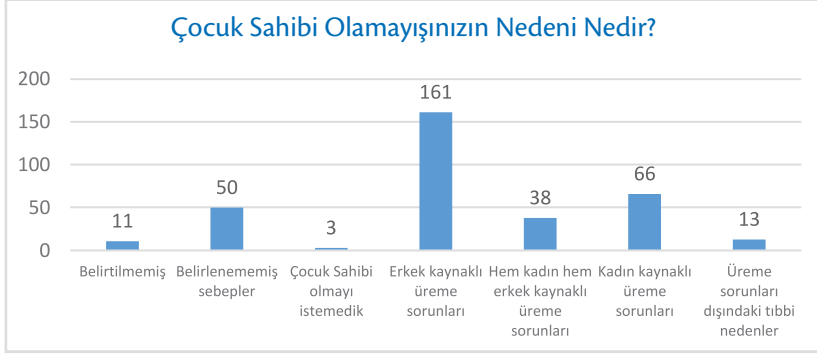
Tedavi sürecine yönelik soruya verilen yanıta 275 katılımcının tedavi olmayı denediklerini, 19 katılımcının tedavi sürecini yarıda bıraktıklarını, 25 katılımcının tedavi olmayı denemediğini, 9 katılımcının ise tedavi olmayı düşündüğünü görmekteyiz.

Çocuk Sahibi Olamama Nedeni

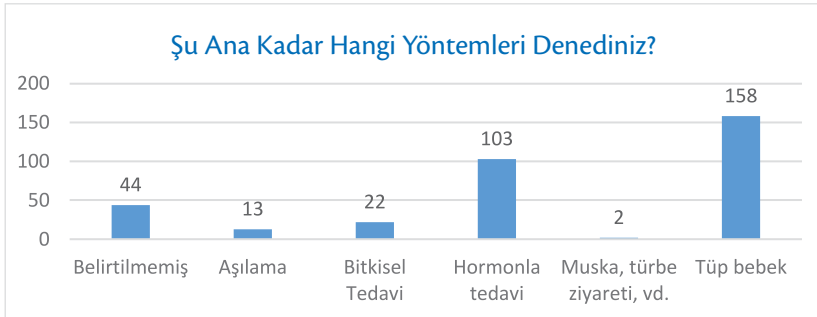
Çocuk sahibi olamama nedeninin sorulduğu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, 161 katılımcının erkek kaynaklı üreme sorunları, 66 katılımcının kadın kaynaklı üreme sorunları, 38 katılımcının hem kadın hem erkek kaynaklı üreme sorunları yaşadığı görülmüştür. 50 katılımcı belirlelenmemiş nedenler, 13 katılımcı üreme sorunları dışındaki tıbbi nedenlerle

çocuk sahibi olmadıklarını, 3 katılımcının kendi rızasıyla çocuk sahibi olmadığını belirttiği görülmektedir.

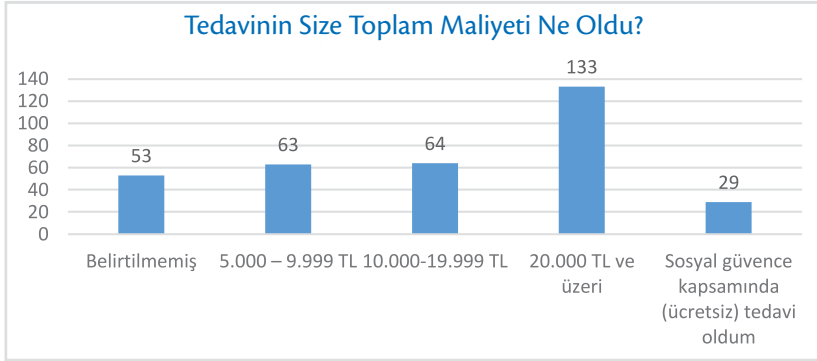
Uygulanan Yöntemler

Çocuk sahibi olmak için hangi yöntemlerin kullanıldığı sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, 158 katılımcıya tüp bebek uygulaması yapıldığı, 103 katılımcıya hormon tedavisi, 22 katılımcıya bitkisel tedavi, 13 katılımcıya aşılama, 2 katılımcıya muska, türbe ziyareti vb. uygulamalar denendiğini görmekteyiz.

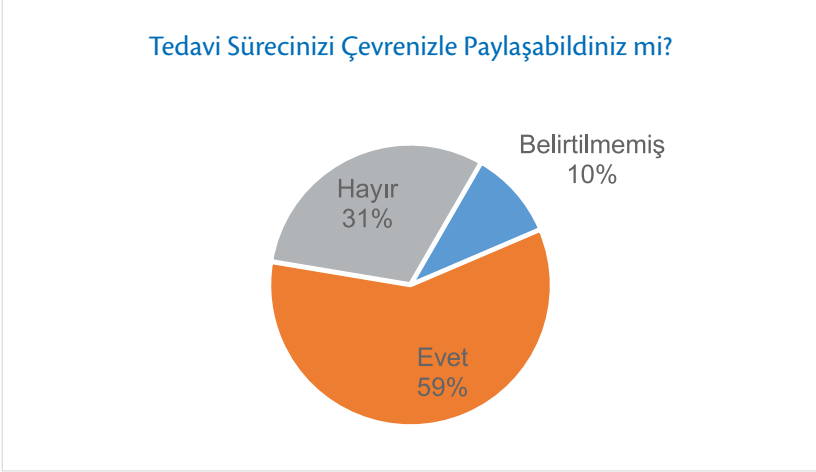
Tedavi Maliyetleri

Tedavi sürecinin katılımcılara maliyetinin ne olduğuna verilen cevaplar incelendiğinde, 29 katılımcının sosyal güvence kapsamında ücretsiz tedavi gördüğünü, 63 katılımcı 5-10 bin TL tutarında bir harcama yaptığını, 64 katılımcı 10-20 bin TL tutarında harcama yaptığını, 133 katılımcı da 20 bin TL'nin üzerinde bir harcama yaptığını belirtmişlerdir.

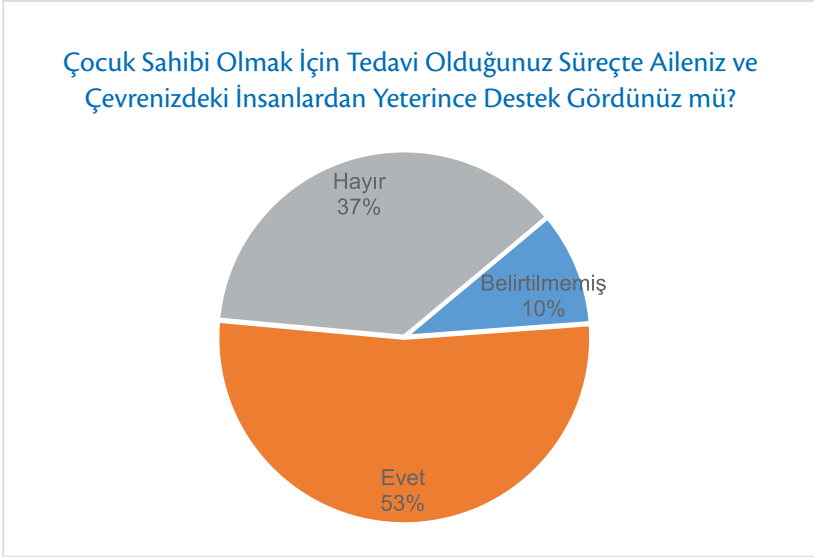
Tedavi Sürecinin Paylaşılması

Tedavi sürecinin çevre ile paylaşılıp paylaşılmadığı sorusuna verilen yanıttan, 202 katılımcının bu süreci çevresi ile paylaşabildiği, 105 katılımcının ise süreci çevresi ile paylaşamadığı anlaşılmaktadır.

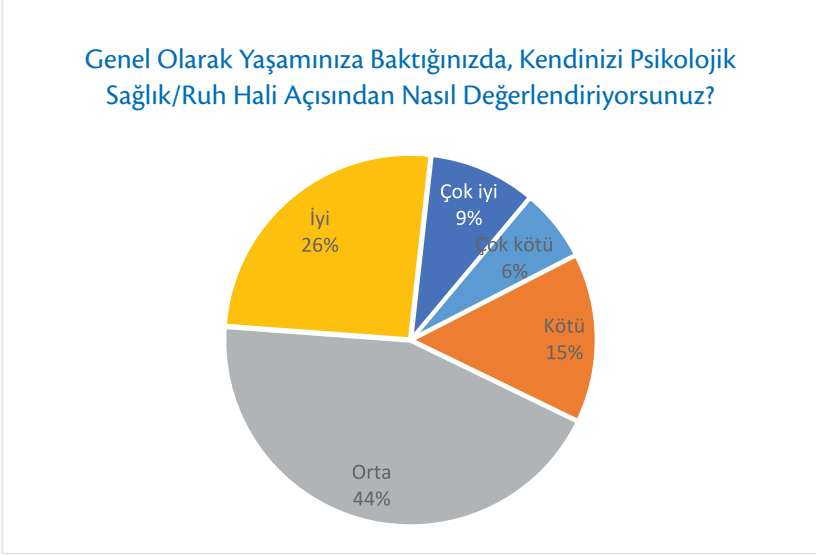
Tedavi Sürecinde Destek Görme

Tedavi sürecinde aile ve sosyal çevrelerindeki insanlardan yeterince destek görüp görülmediği sorusuna verilen yanıttan, 180 katılımcının yeterince destek gördüğü, 128 katılımcının ise beklenen desteği göremediği anlaşılmaktadır.

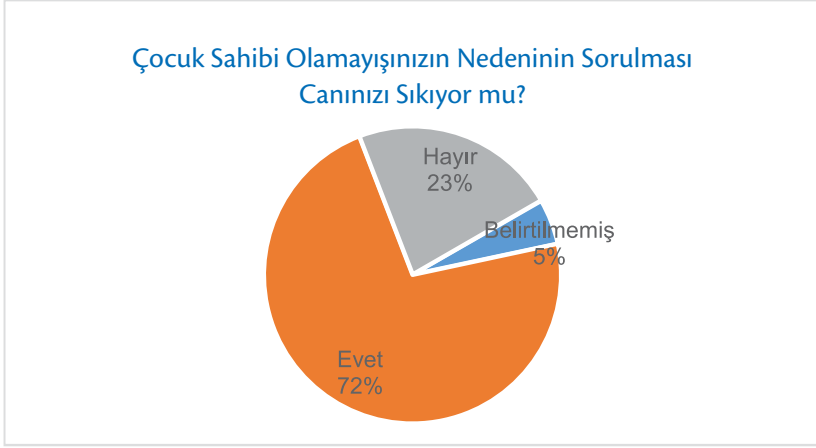
Ruh Halinin Değerlendirilmesi

Kendisini psikolojik açıdan nasıl değerlendirdiği sorusuna verilen yanıttan, 216 katılımcının kendini orta, kötü ya da çok kötü hissettiği, 85 katılımcının iyi hissettiği, 31 katılımcının ise çok iyi hissettiği anlaşılmaktadır.

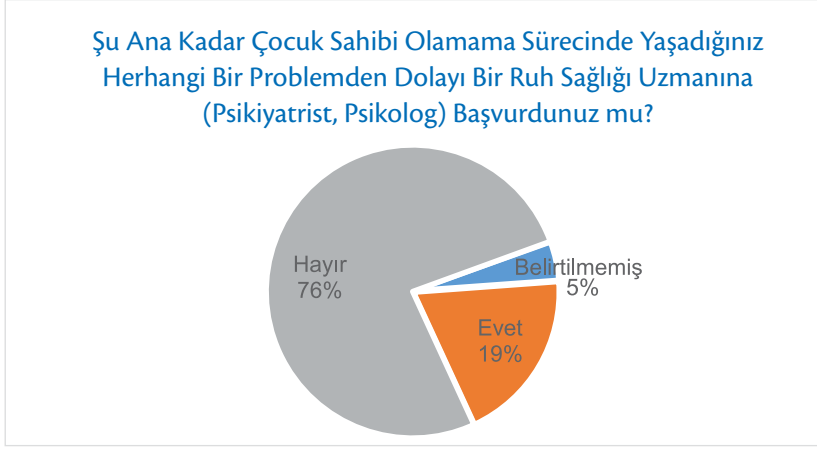
Çevresel Baskılar

Çocuk sahibi olamama nedenlerinin çevre tarafından sorgulanmasından rahatsızlık duyulup duyulmadığı sorusuna verilen cevaptan, 248 katılımcının bu sorudan rahatsız olduğu, 77 katılımcının ise herhangi bir rahatsızlık duymadığı anlaşılmaktadır.

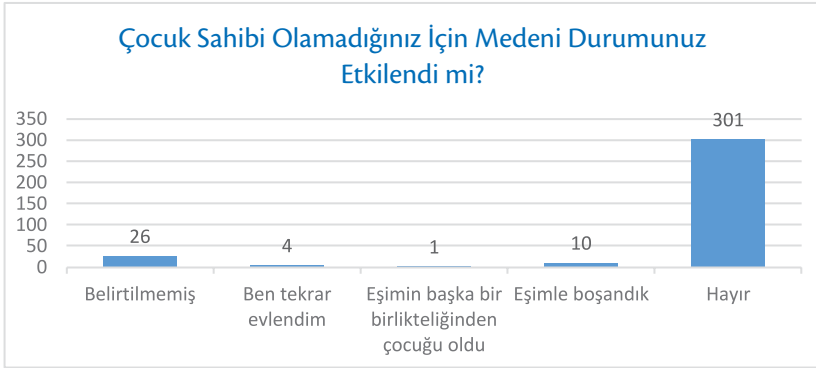
Psikolojik Rahatsızlıklar

Çocuk sahibi olamama sürecinde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle herhangi bir profesyonel destek alınıp alınmadığı sorusuna verilen yanıttan, 66 katılımcının destek aldığı, 261 katılımcının ise herhangi bir destek almadığı anlaşılmaktadır.

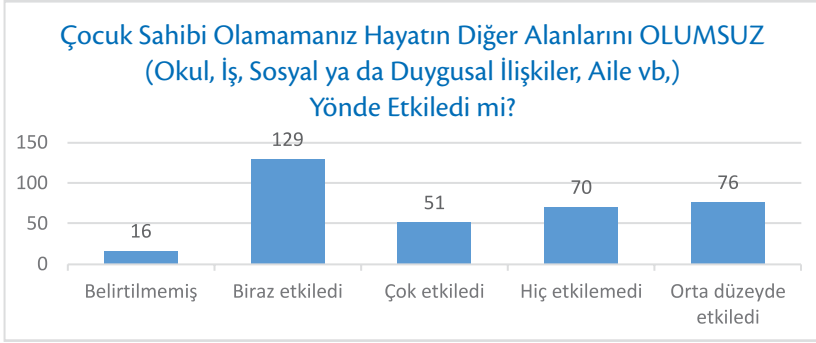
Aile Yapısına Etki

Çocuk sahibi olamama nedeniyle aile yapısının bozulup bozulmadığı sorusuna verilen yanıtta, 302 katılımcının evlilik birliğinin devam ettiği, 10 katılımcının boşandığı, 4 katılımcının yeniden evlilik yaptığı anlaşılmaktadır.

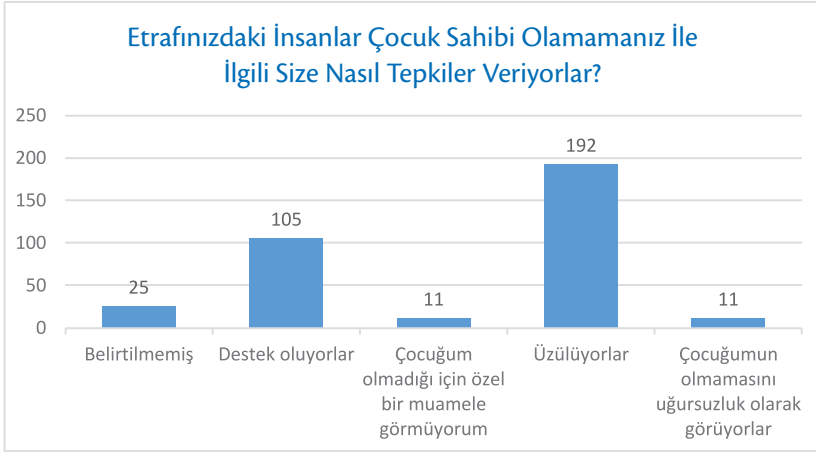
Sosyal, Duygusal İlişkilere Etki

Çocuk sahibi olamamanın hayatın diğer alanlarını olumsuz yönde etkileyip etkilemediği sorusuna verilen yanıtta, 70 katılımcının hayatının olumsuz etkilenmediği, 256 katılımcının ise biraz, orta düzeyde veya çok etkilendiği anlaşılmaktadır.

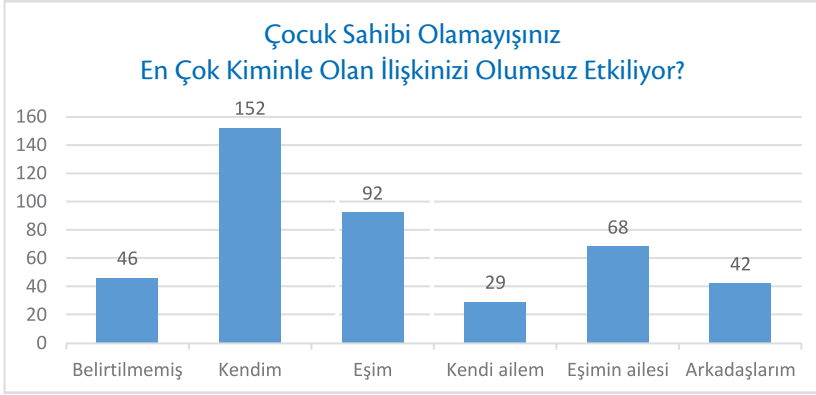
Sosyal Etkiler

Çocuk sahibi olamama nedeniyle sosyal çevrelerinin ne tür bir yaklaşımı olduğu sorusuna verilen yanıtlardan, 192 katılımcının kendilerine üzülecek bakıldığını düşündüğü, 105 katılımcının destek gördüğü, 11 katılımcının özel bir muamele görmediği, 11 katılımcının ise kendilerinin uğursuz olarak görüldüğünü düşündüğü anlaşılmaktadır.

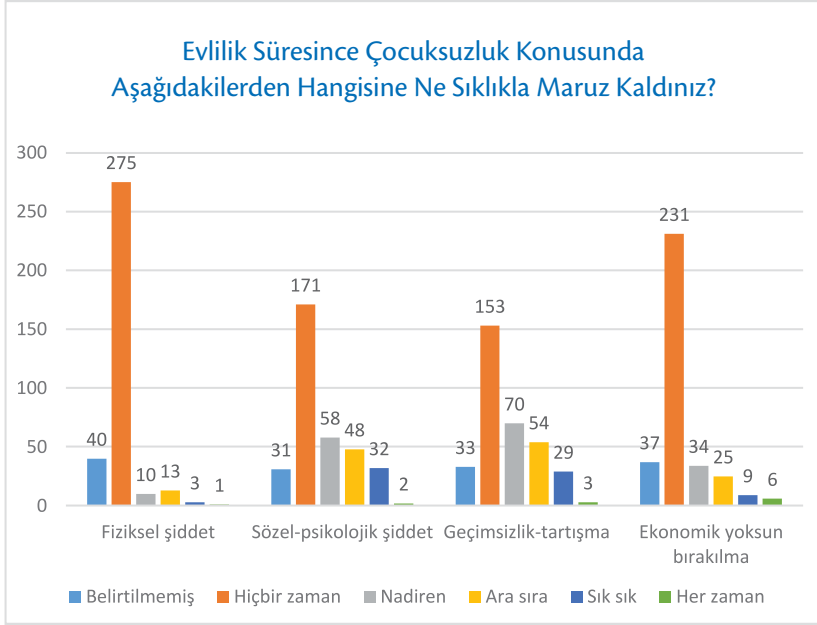

Sosyal Etkiler

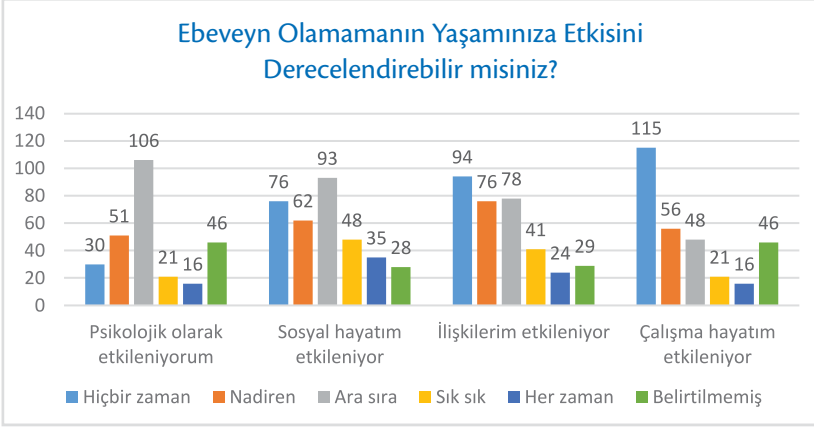
Çocuk sahibi olamamanın yakın sosyal çevre içinde en çok kiminle ilişkisini etkilediği sorusuna verilen yanıtta 152 katılımcının kendisi ile olan ilişkisini, 92 katılımcının eşi ile olan ilişkisini, 97 katılımcının kendi ya da eşinin ailesi ile olan ilişkilerini, 42 katılımcı ise arkadaşları ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini görmekteyiz.

Evlilik Süresince Çocuksuzluk Nedeniyle Karşılaşılan Durumlar

Çocuk Sahibi Olamamanın Hayata Etkileri

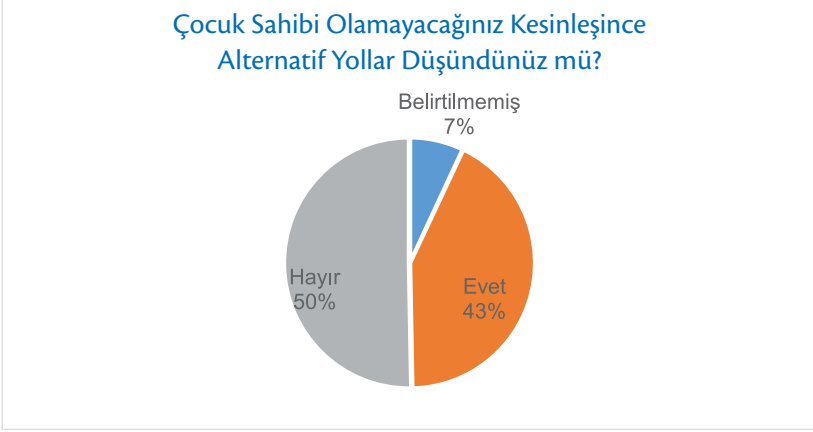

Çocuk Sahibi Olamamanın Getirdiği Kaygılar

- » Soyun devam etmemesi
- » Yaşlılıkta bakacak kimse olmaması
- » Mal varlığımın korunmaması
- » Yalnızlık
- » Anne olamamak
- » Evlat hasreti

Alternatif Çözümler Üretilmesi

Çocuk sahibi olamayacağı kesinleşince alternatif bir çözüm arayıp aramadığı sorusuna verilen cevaplardan, 146 katılımcının çözüm arayışında olduğu, 172 katılımcının ise durumu kabullendiği anlaşılmaktadır.

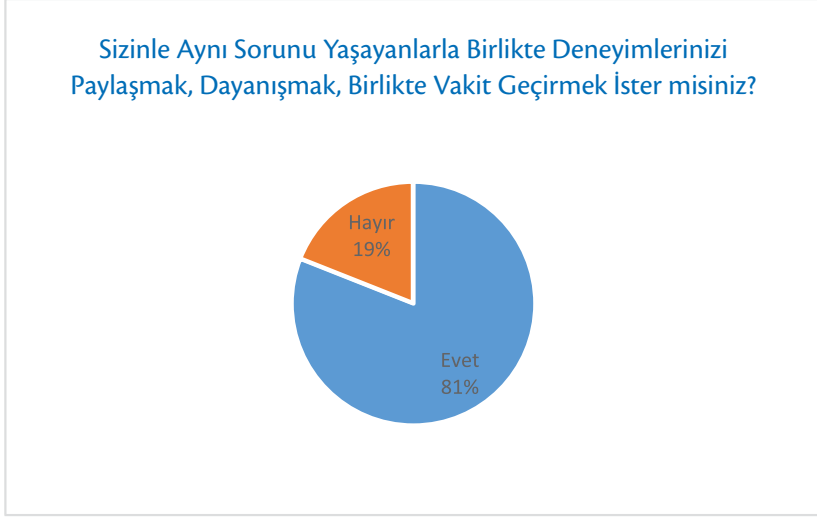

Ne Tür Çözümler Ürettiniz?

- » Evlat edindim,
- » Ailemden bir çocuğu yasal olarak nüfusuma geçirdim,
- » Koruyucu aile olmak istiyorum,
- » Herhangi bir çözüm üretmeyi eşim kabul etmedi.

Aynı Süreci Yaşayanlarla Birlikte Hareket Etme

Aynı sorunu yaşayan çocuksuz ailelerle birlikte deneyimlerinizi paylaşmak, dayanışmak ve birlikte vakit geçirmek ister misiniz sorusuna 260 katılımcı evet, 61 katılımcı da hayır cevabını vermiştir.

Çocuk Sahibi Olamayan Aileler Neler Bekliyor?

Yapılan anket ile ülke genelindeki çocuksuz ailelerin demografik, sosyal ve psikolojik durumuna ışık tutabilecek özelliklerde örnekleme ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Çocuksuz ailelerin,

Toplum tarafından ayrıştırılmadan, sorgulanmadan, yaşadıkları psikolojik sıkıntılara rehberlik edilmesini bekledikleri,

Dertlerini dökebilecekleri platformlara ihtiyaç duydukları ve

Eşleriyle birlikte yaşam enerjilerini verebilecekleri alanlar oluşturulmasını bekledikleri düşünülmektedir.

**ODAK GRUP
TOPLANTILARI**

ODAK GRUP TOPLANTILARI

Çocukla ilgili her konu, insanlık tarihi ile paralel olarak hayatın odak noktalarından birisidir. Bununla birlikte çocuksuzluk da kadim bir sorun olarak ifadelendirilebilir. Bütün meselelerde olduğu gibi çocuksuzluk konusunda da bireyin; inancı, eşi, ailesi, eğitimi, çevresi, kültürel birikimi olaya bakış açısını şekillendirir ve soruna yaklaşımını, sorunla baş edebilme becerilerini geliştirmesine katkı sağlar.

Bizler bu projede bireylerin kendilerini ifade etmelerine zemin hazırlayarak, konuyu birinci ağızdan ve detaylı şekilde dile getirmelerini kolaylaştırmak istedik. Öncelikle hedef kitemize ulaşma konusunda gayret gösterdik ve onları odak toplantılarına davet ettik. Katılım konusunda tereddütleri olan kişilerin yanında katılıma istekli olanlarla da karşılaştık. Ortak sorunu konuşmaya müşterek noktalardan hareketle durum tespitinde bulunarak başladık. Katılımcıların ifadelerinde çocuksuzluğun sorun haline gelmesinde en büyük etkenlerden birinin çevreden gelen soru ve baskılara cevap vermekte zorlanma olduğunu gördük.

Moderatör her oturumda söz almak isteyenleri teşvik etti, bu durum çekimser davrananların kendilerini rahat hissetmelerine zemin hazırladı, bu da kendilerini ifade etme kolaylığı sağladı.

Toplamda 5 odak toplantısında 50 katılımcıyla bir araya geldik. Bir önceki toplantıya katılan kişilere, sonraki toplantılarda gözlemci olarak katılma imkanı sağlandı. Odak toplantıya katılım için tek kriter çocuksuzluk olarak belirlendi, ancak gözlemci olarak katılmak, kendini daha rahat

hissetmek için tanıdıklarıyla gelmek isteyenler için misafir-gözlemci statüsünde toplantıya iştirak kolaylaştırıldı.

Katılımcılar kendi hayatlarından örnek vererek çocuksuzluktan kaynaklanan zorlukları ifade ettiler.

Odak Grup Toplantılarını, kadın, çocuk, aile vb. alanlarda çalışan STK'ların katkılarıyla farklı ilçelerde gerçekleştirerek daha geniş bir dehef kitleye ulaşmaya gayret ettik.

Bütün soru, cevap, katkı ve önerileri program boyunca kayıt altına alarak istişare ortamını proje çıktıları için değerlendirmeyi hedefledik.

ONLARIN İFADELERİYLE ÇOCUKSUZLUK

Çocuksuzluk konusunda çok zorlandım. Böyle bir toplantı olabileceğini ve bunu açıkça konuşabileceğimizi hiç düşünmemiştim. Tıbbi olarak her şeyi denedik. Bu bize hem acı verdi, hem de ekonomik olarak çok zorladı. Bir gayret dedik, devam ettik. Ancak olmadı. Ümitle, korkuyu yanyana yaşamak öyle zor ki, o zamanları anlatmak imkansız. Bir de sizinle birlikte aile büyüklerinizin de sürece katılımı işi daha da zorlaştırıyor. Bizdeki sorun eşimin durumuyla ilgili. Doktorların; “Tıbben yapacağımız bir şey yok” dediğinin bilinmesine rağmen kayınvalidem beni doktora götürdü. Bunlar zor şeyler gerçekten.

Ümitle, korkuyu
yanyana yaşamak
öyle zor ki, o
zamanları anlatmak
imkansız...

Aslında bu durumu konuşmakta zorlanacağımı bilerek proje çalışmasına geldim. Evet, 16 yıldır yaşadığım bir özlem bu. Bazen konuşmak istiyor insan, bazen haykırmak, bazen de derin bir sessizlik... Eltilerimin bana nispet çocuklarının başarılarını konuştuklarını düşünüyorum. Çevremde çocuksuz kimse yok, varsa da benim haberim yok, eşimle bu konuyu hiç konuşmuyoruz, televizyon izlerken veya bir sohbet arasında konu açılrsa bizler sözün üzerine söz söyleyemiyoruz.

Artık altmış yaşına geldim. Neler yaşadığımı çok hatırlamıyorum. Yeğenlerimin altı tanesini okuttum, büyüttüm, onlarla ilgilendim. Şimdi onlar kendi işleriyle meşgul, beni arayıp sormuyorlar, evladım olsaydı böyle olmazdı diye düşünüyorum. İnsan çok üzülüyor, gençken üstesinden geldim yeğenlerimle ilgilenerek ama yaşlılıkta yalnızlıktan daha çok etkileniyor insan... Benim isyanım değil bu, söz açılınca böyle konuşuyorum işte... Tabii çocukları olup da aranmayanları da biliyorum, biliyorum da insan yine de olsa başka türlü olurdu diye düşünmekten kendini alamıyor. Şimdi evimin yakınlarında bir derneğin çalışmalarına katılıyorum, orada evladım yaşında insanlarla kendimi iyi hissediyorum...

Gençken
üstesinden geldim
yeğenlerimle
ilgilenerek
ama yaşlılıkta
yalnızlıktan daha
çok etkileniyor
insan...

Açıkçası buraya gelmeden önce konuşamayacağımı zannediyordum, geldikten sonra konuşmak bana çok iyi geldi. Şimdi kendimi çok hafiflemiş hissediyorum. Konuyu konuşamamak bizi daha da çaresiz kılıyor.

Bizim de çocuğumuz olmadı. O süreçleri anlatmak istemiyorum. Çok zordu, "Hayati tehlikeniz var" dediklerinde bile cesaretle bir şey olmaz diyebiliyorsunuz. Neyse zordu, teselli etmeye çalışanlar da yaranın kanamasına katkı sağlıyordu. Anlaşılamayacağını anlıyor insan. Tabii bu arada bir sürü gözyaşı. Sonra evlatlık almaya karar verdik, o da bambaşka bir süreç. Aslında bir proje de evlatlık alanların durumlarını konuşmak ve yaşadıklarını kolaylaştırmak için hazırlansa ne güzel olur.

Teselli etmeye çalışanlar da
yaranın kanamasına katkı
sağlıyordu. Anlaşılamayacağını
anlıyor insan. Bir sürü gözyaşı...

Geç evlendim, daha doğrusu yaşım ilerlemişti. Biraz erteledik çocuk konusunu. Otuz beş yaşıma gelince annelik duygusu birden çöktü, anne olmak için doktora gittiğimizde çocuğumuzun olamayacağını öğrendik. İlginç bir duygu, tarif etmek zor. Ben anne olsaydım da, koruyucu aile olarak bir çocuk alıp onu büyütme için gayret edecektim. Çocuğumuzun olamayacağını öğrendikten sonra koruyucu aile olmaya karar verdik. Şimdi onu büyütmeye çalışıyoruz. Çocuksuzluk sürecinde toplumda karşılaştığımız sorular şimdi de, “Kimin?” “Niye sende?”, “Ailesi yok mu?” “Hiç sana benzemiyor, kime benziyor bu?” gibi sorulara dönüştü. Hak edene talebi doğrultusunda cevap veriyoruz. Yoruyor mu? Şüphesiz yoruyor.

Çocuğumuzun olamayacağını öğrendikten sonra koruyucu aile olmaya karar verdik. Şimdi onu büyütmeye çalışıyoruz.

Anne olmak bekleliğimizde başladığımız evcilik oyunu ve bez bebeklerle şekilleniyor sanki. Ben de anne olmayı çok önemsedim. Öyle bir algıydı ki, belki de en güçlü ve iyi olan anemdi, ben de ondan hareketle anne olmak istedim. Tüm planlarımda anne olmak ilk sıradaydı, olamayacağımı öğrendiğimde çok zorlandım. Öyle çok zorlandım ki, daha önceleri çocuksuz akrabalarımızla özel ilgilenmeye çalışır, durumlarına çok üzülürdüm, sonraları ben de onlarla aynı derdi paylaşmaya başladım. Kabullenme süreci çok ağır. Kabul ettikten sonra ateşin harı biraz azalıyor. Onsuz yaşamının zorluğuyla mücadele etmeye başlıyorsunuz. Zor yani.

Kabullenme süreci çok ağır. Kabul ettikten sonra ateşin harı biraz azalıyor. Onsuz yaşamının zorluğuyla mücadele etmeye başlıyorsunuz...

Bizim ortak bir derdimiz var bilinen, tarif edilebilen, ancak nedenlerimizin hepsi ortak değil. Örneğin bazımız sosyal baskıyı yoğun yaşarken, bazımız bu konuyu aşmış olabiliyor. Bazımız büyük aileden kaynaklanan sıkıntıyı aşamazken, bazımız destek gördüğü halde kendi dünyasında, bu hassasiyet nedeniyle açmazlar yaşayabiliyor. O nedenle bu konuları detaylı konuşabilmek, daha sonra kendimizi savunmaya ihtiyaç hissetmeden yaşamaya devam etmekle mümkün olacaktır. Kim bilir belki de bizim yaramızı kanatırken yakınlarımız farkında bile değildir. Ben kanser tedavisi gördüğüm için anne olamadım. Aslında kanser beni bu kadar yormadı. Anne olamamak her gün ağırlaşarak taşıdığım bir yük. Zaman ilerledikçe, yalnızlaştıkça, sessizleştikçe, yoruldukça aklınızda hep bu var.

Anne olamamak
her gün ağırlaşarak
taşıdığım bir yük. Zaman
ilerledikçe, yalnızlaştıkça,
sessizleştikçe, yoruldukça
aklınızda hep bu var.

Bana; evlatlık edinmeyi düşünmedin mi? diye soruyorlar. Düşündüm tabii önce eşim kabul etmedi. Araştırmaya giriştim. İlgili kurumlara gidip, evlat edinme şartlarını öğrenince, ben de “olmaz kabul edemem” dedim. Çünkü, çocuğu alıp büyüteceksiniz, siz ona, o size alıacak, iyice benimseyeceksiniz. Sonra biyolojik ailesi bir yerlerden çıkıp gelecek ve çocuğu sizden alabilecek. Buna nasıl razı olabilirim? Vazgeçtim tabii.

Açık söyleyeyim: çocuk-çocuksuzluk konusunun dile geldiği hiçbir ortamda bulunmak istemezdim. Buraya meraktan geldim. Sıkılmayı, bunalmayı göze alarak geldim. Konuyla ilgili yorumlar, tavsiyeler beni çok geriyor. Bu yüzden yıllardır memlekete uğramıyorum, soran-sorgulayan meraklı bakışlara, vah vah tavırlarına muhatap olmamak için...

Konuyla ilgili
yorumlar, tavsiyeler
beni çok geriyor.
Bu yüzden yıllardır
memlekete
uğramıyorum...

Defalarca tüp bebek denedik. Kayınvali-
demin ısrarlarına karşı duramayarak gitti-
ğim doktorlar, geleneksel yöntemler, “bir
de bunu dene ne kaybedersin” ısrarları beni
çok yıprattı. Evet... Bir de çocuğunuzun ol-
madığı öğrenilince, o yaralayıcı sorular gün-
deme geliyor. Suç sende mi? Eşinde mi? Ku-
surlu olan kim? Sen mi? Eşin mi?

Gittiğim doktorlar,
geleneksel yöntemler,
“bir de bunu dene ne
kaybedersin” ısrarları
beni çok yıprattı.

Bizim sorunumuz eşimden dolayı olduğu için, konu çabuk kapanıyor.
Kendi ailem “aile huzurunu bozma, yuvanı koru” diye nasihat ediyor. Di-
nimiz de, çocuğa teşvik ediyor, evliliğin amacı çocuk yapmak, çoğalmak,
neslin devamını sağlamak demiyor mu? Ben bunun eksikliğini bu yüz-
den çok hissediyorum.

Aileyi iyi tanımıyorsam, bir çocuğun başını
okşamaya, bir bebeği kucağıma alıp sevmeye
çekinirim. İnsanlar bakışlarıyla, jest ve mimik-
leriyle hoşnut olmadıklarını yansıtıyorlar. Na-
zar edeceğimiz düşünülür. Hatta birileri size
akıl vermeye kalkıyor; “Bari bir tane olsun
yap da, kendi çocuğunu sev, kendi çocuğunu
sevmek başka” diyor, işte o zaman canım bir
başka yanıyor...

Aileyi iyi
tanımıyorsam, bir
çocuğun başını
okşamaya, bir bebeği
kucağıma alıp
sevmeye çekinirim...

Ben de çocuksuzluk konusunda zorlukları yaşamış biriyim ama şükür
Koruyucu Aile olma aşamasına geldim, derdimi içselleştirdim ama et-
rafımdan ne gereği var soruları başladı bu sefer, hakikaten garip insan-
lar, kolayca soruyorlar, oysa ben bunu dile getirmekten öte, düşünürken
bile yoruluyorum...

Biliyor musunuz, ben her regl oluşumda kahroluyorum. Bu sefer de yok diye. Bir sonraki aya umut bağlıyorum. Şimdi yeni kaygılar da eklendi buna yaşımın ilerlediğini görüyor, menopoz korkusuna kapılıyorum. Ya reglden kesilirsem? Hiç umudum kalmaz o zaman... Baktım bu kaygılar gittikçe yıpratıcı boyutlar kazanıyor. Kendimden endişelendim. Bu böyle gitmez, sorunumla yüzleşmeliyim dedim ve buraya geldim. İyi ki gelmişim.

Kaygılar gittikçe
yıpratıcı boyutlar
kazanıyor.
Kendimden
endişelendim.
Bu böyle gitmez,
sorunumla
yüzleşmeliyim...

Birkaç kere tüp bebek denemesi yaptım, yaşadıklarımın en zor yanı o ümit ve korku arasında geçen zamandı. Benimle aynı derdi olanlarla konuşmak bana gerçekten iyi geldi.

Hiç tanımadığınız, parkta karşılaşp usulen selamlaştığınız hemcinslerinizle, iki kelam ettiğinizde, birinci değilse bile ikinci soru “kaç çocuğunuz var” oluyor. Doğruyu söyleyip, çocuğum yok dediğinizde peş peşe öneriler; doktor, hastane, hoca, yatır tavsiyeleri geliyor. Bazen “iki çocuğum var”, diyerek konuyu kapatmaya çalıştığım bile oluyor.

Eşim evin tek erkek çocuğu. Çocuk sahibi olmak için gösterdiğim çabanın iki taraf da farkında. Bu konuda kendi ailemden de, eşimin ailesinden de anlayış görüyorum. Eşim de üzülmem için çaba sarf ediyor farkındayım. Fakat ben kendime bir türlü söz geçiremiyorum. Eşimi çocuksuzluğa mahkûm ettiğim duygusunu içimden atıp rahatlayamıyorum. Suçluluk duyuyorum. Kendimi içten içe yiyip bitiriyorum.

Eşimi çocuksuzluğa
mahkûm ettiğim
duygusunu içimden
atıp rahatlayamıyorum.
Suçluluk duyuyorum...

Çocuksuz bir yakınımızın eşi vefat edince bu konu ailemizde gündeme geldi. Hukuki düzenlemelerin çocuğu olmayan kadının aleyhine olduğunu gördüm. Eşin vefatı durumunda siz eşinizin yakınlarıyla malları paylaşıyorsunuz ve çocuğunuz olmadığı için birlikte kazandığınız o mal sizin sayılmıyor...

Ailemde bütün kardeşlerimin çocukları var, sadece benim çocuğum yok, bunu dile getirmekten çekiniyorum, onlar da bunun farkında, çocuklarını benim yanımda rahat sevmiyorlar ve ben bundan öyle çok yaralanıyorum ki anlatamam... Onların beni üzmemeye gayretlerine saygı duyuyorum ama bu durum beni daha çok üzüldüğünü anlatamıyorum...

Kardeşlerim çocuklarını benim yanımda rahat sevmiyorlar ve ben bundan öyle çok yaralanıyorum ki...

Malum, erkekler çocuksuzluk meselesini aralarında pek konuşmazlar. Geçenlerde eşim, kendisinden yaşça büyük çocuksuz bir beyle bu konuyu konuşmuş. Eşime, ileriki yaşlarda bu konunun onu daha çok yıpratacağını söylemiş. Hazırlıklı ol demek istemiş. Eşim de benimle paylaştı. Kaygılanmıyor değilim.

Ben de anne olamayanlardayım. Benim sürecim de tamamlandı. Birçok insanın seslendirmedığı bir sorunu konuşuyoruz. Olma ihtimali bittikten sonraki aşama sizin gayretiniz. Yol gösterme, hukuki boyut, bir de çocuksuz ailelerin evlatlık edinme ve koruyucu aile olma gayretleri aşamasındaki zorluklarla ilgilenirseniz çok mutlu oluruz...

Benim sürecim de tamamlandı. Birçok insanın seslendirmedığı bir sorunu konuşuyoruz.

Aslında anne olamayacağımı daha bekarken biliyordum, biliyordum derken doktorların bana ifade ettikleri buydu. Eşimle tanıştığımızda bu durumu ona söyledim, bunun problem olmadığını, çocuk sevmek ve çocuklara hizmet için doğurmak gerekmediğini söyledi. Biz kabullenilmiş bu yoklukla evlendik. Aslında benim için kolay olmadı. Hemen evlatlık için müracaat ettik, işlemler devam ederken ben doğal yoldan hamile kaldım. Öyle bir durum ki o, tarif edilmesi zor bir hal. Sonra kalp atışları alınamadı, ben o haliyle bile bende kalmasını istedim. Olmadı, olmayacağını bildiğimiz halde o sürpriz hamilelik ve sonra hamileliğin sonlandırılması çok sıkıntılı zamanlar yaşamamıza vesile oldu. İnsan anlatamıyor, şimdi bir kızımız var, Koruyucu Aile olduk ama yokluk her zaman hissediliyor. Ben bu ve benzeri projelerde çalışmak isterim.

Sürpriz hamilelik ve sonra hamileliğin sonlandırılması garip zamanlar yaşamamıza vesile oldu. İnsan anlatamıyor, şimdi bir kızımız var, Koruyucu Aile olduk ama yokluk her zaman hissediliyor.

Şahsen bu toplantıya katılım için çok mutlu oldum böyle samimi, rahatlatıcı bir ortamla karşılaşacağımdan hiç emin değildim. Çok teşekkür ederim. Diğer oturumlara da dinleyici olarak katılmayı çok isterim. Bu imkânı tanırırsanız çok memnun olurum.

Bir katılımcımız anne olma sevdasını anlatırken anneme benzemek için demişti, ben de tam tersi anneme benzememek, çocuğuma sevgimi gereği gibi göstermek için anne olmak istedim. Şimdi annemi anlıyorum ama ben anne sevdasına düştüğümde onu anlamam mümkün değildi. Tamamen evlilik kararım buna bağlı olarak şekillendi. Daha sonra milyonda bir olan bir rahatsızlıkla anne olamayacağımı öğrendim. Tam bir yıkım, konuşamıyorduk biz, kimse de konuşmuyordu benimle. Bu konuyu konuşulabilir kıldığınız için teşekkür ediyorum.

Evin büyük kızıydim. Zaten bebeklerle oynamam pek mümkün olmadı, kardeşlerimi ben büyüttüm. Anneleri gibiydim, anne olmayacağım hiç aklıma gelmedi. Kendimi çok garip hissediyorum, kardeşlerimden bıktığımı sanıyordum, şimdi düşünüyorum da en güzel vakitler onlarla geçirdiğim vakitlermiş. Bizde sorun bende, eşime evlenmesini teklif ettim, “bunu bir daha söylersen aramız açılır” dedi. Gerçekten yokluk, suçluluk gibi algılanıyor, aslında biz de böyle algılıyoruz, yara bizim içimizde. Koruyucu aile sistemi ile ilgili bilgi alıp, eşimi de ikna edebilirim, yanımızda bir çocuk için her zaman yer var, inşallah olur.

Yokluk, suçluluk gibi algılanıyor, aslında biz de böyle algılıyoruz, yara bizim içimizde.

Sosyal baskıyı umursamıyorum. Çocuksuzluk meselesi bazıları için ekonomik bir mesele. Öyle insanlar var ki, kredi alıp tedavi için gayret ediyorlar. Bir de olumsuz sonuçlanınca borçları ödeyerek, ikinci transfer için hazırlık yapıyorlar.

Bana en ağır geleni benim yüzümden eşimin çocuk sahibi olamaması, başkalarının ne düşündüğü ve ne söylediği ikinci sırada. Eşim çocukları çok seviyor biliyorum bana çok dillendiriyor ama istediğini biliyorum. Ben kendimi aştım, sadece onun çok istemesi, beni üzmemek için bana hissettirmemeye çalışması canımı yakıyor. Kendi açımdan çok sorun yapmıyorum veya daha çok eşimi düşündüğüm için kendime sıra gelmedi diye düşünüyorum...

Ben kendimi aştım, sadece onun çok istemesi, beni üzmemek için bana hissettirmemeye çalışması canımı yakıyor.

Kabullenme süreci benim için çok uzun ve zor oldu. İnsan bir yandan inanmak istemiyor, diğer yandan gerçek bu, böyle kalacak diye içinden feryad eden bir ses oluyor. Ben daha sonra çocuk eğitimiyle ilgili çalışmalarda bulundum, bu bana iyi geldi. Mutlu ettiğim çocuklarla teselli buluyorum, özellikle eşimin ahlakı çok güzel, bu da zorluklara tahammülde bana önemli bir imkan sağlıyor.

Çocuk eğitimiyle ilgili çalışmalarda bulundum, bu bana iyi geldi. Mutlu ettiğim çocuklarla teselli buluyorum...

Eşim tek erkek, iki görümcem var. Çocuksuzluk konusunda eşimin ailesinden baskı görmüyorum. Sağlık sorunu yaşayan eşim, şükür benim ailem de evliliğimizin devam etmesini istiyor. Babam anneme söylemiş; “çocuksuzluktan dolayı evine hapsolmasın, kendisini geliştiresin, evliliğini sürdürsün” demiş. Ben bunu yapıyorum ama açıkçası duygularımı bastırıyorum, kendimi ifade etmekte zorlanıyorum.

Evlendiğimizde çocuk istemedik. Bize göre gençtik, her şey yolundaydı, gezip dolaşacaktık, öyle de yaptık ama bir gün geldi sebebini bilmiyorum bizde çok önemli bir eksiklik olduğunu gördüm. Hayat yavaşlamış, sohbet azalmıştı. Eve bir hareket lazımdı aslında... İnsanı derdi konuşturuyor nasıl anlattığıma ben bile şaşıyorum. Doktora gittik, o gün bambaşkaıydı, çocuğumuzun olmayacağını öğrendik. Sanki biz istemediğimiz için olmuyor, biz istersek hemen olur diye düşünmüştük ama aslında çocuğumuz hiç olmayacaktı. Çok zor kurtuldum o çukurdan. Sonra evlatlık edinmek için müracaat ettik. Süreç çok garip, bu konuyu ayrıca konuşmalıyız.

Sanki biz istemediğimiz için olmuyor, biz istersek hemen olur diye düşünmüştük ama aslında çocuğumuz hiç olmayacaktı. Çok zor kurtuldum o çukurdan.

19 yıllık evliyim, eğitimciyim, çocuksuzluk sağlık sebeplerinden dolayı benden kaynaklanıyor. Son bir yıla kadar sorun olmamıştı ama şimdi sorun olmaya başladı. Takdir-i ilahi diyerek yolumuzu çizdik. Eşim özellikle son bir yıldır sıkıntı yaşamaya başladı, son bir aydır sıkıntıları daha da arttı, psikolojik tedavi görmeye başladı. Onun yaşadıklarından etkilendiğim için ben de psikolojik tedavi görmeye başladım. Yakup (A.S.)'in sözünü söylüyorum “bana düşen güzel bir sabır” umarım hayatımın bütününe de yansıtma nasip olur diyerek, sabretmeye çalışıyorum, sabrın bu kadar acı olduğunu yaşamayınca anlayamıyor insan.

Yakup (A.S.)'in sözünü söylüyorum “bana düşen güzel bir sabır” umarım hayatımın bütününe de yansıtma nasip olur diyerek, sabretmeye çalışıyorum...

Onsekiz yıllık evliyim, evliliğimizin ilk senesinde çocuğumuz olmayacağını söyledi doktor, bize “boşuna uğraşmayın” dedi, bizim hiç tüp bebek deneme şansımız olmadı o sıkıntıları yaşamadık. Sonra durumu kabulendik daha doğrusu şartlar kabullenmekten başka bir şans bırakmadı bize, inancınız olmazsa bu sorunun altından kalkmak çok zor. İnanç çok iyi bir can simidi, sizin kederde boğulmanızı engelliyor. Ama çevrenizin baskısı gönlü çok yoruyor, ben bu nedenle aile toplantılarına pek gitmiyorum, bir yerde oturarak yarım saat falan geçince konu bir şekilde sana gelebiliyor. “Allah olmayana versin”, oradan giriliyor. Derneklerde gönüllü olarak çalışmak bana çok iyi geldi.

İnanç çok iyi bir can simidi, sizin kederde boğulmanızı engelliyor. Ama çevrenizin baskısı gönlü çok yoruyor, ben bu nedenle aile toplantılarına pek gitmiyorum...

Biri çocuğunu emzirirken görüyorsun nasıl bir duygu diye düşünüyorsun, hamile birisi “tek-meliyor” deyince bu nasıl bir duygu diye merak ediyorsun. Formasyon eğitimi alıyorum öğretmen olmayı düşünüyorum. Benim gönüllü çalıştığım dernekte çocuk evleri var, oradaki çocukların yüzde seksen-doksanının annesi var ama ortada yoklar. O eve gidiyorsun size abla diye sarılmaları, evinize gelip sofranıza oturmaları, bir de güvenmeleri o kadar güzel bir duygu ki, bu nedenle biyolojik olarak anne olmasak da, anne gibi davranabiliriz diye düşünüyorum... Ben bu tür çalışmalarla bu yanımı beslemeye gayret ediyorum. Daha sonra Koruyucu Aile olmayı düşünüyorum.

Biyolojik olarak
anne olmasak
da, anne gibi
davranabiliriz diye
düşünüyorum...
Ben bu tür
çalışmalarla bu
yanımı beslemeye
gayret ediyorum.

Altı defa tüp bebek iki kere de aşılama tedavisi gördüm. Her defasında ümit ne kadar olursa, olumsuzlukla sonuçlanınca çöküş de o kadar büyük oluyor. Tekrar kendinizi toparlayıp yeni bir yolculuğa çıkmak ve olasılıklar düzleminde yaşamak insanı çok yıpratıyor. Belki anne olabilseydim çektiğim bu sıkıntıları unutturdum, en azından konuştuğum insanlar unuttuklarını söylüyor. Benim durumum çocuksuzluk olunca, zihnim karışıyor, tedaviden sonra birkaç ay kendime gelemiyorum. Bir de çocuğunu çöpe atanları duyunca, kendimi iyice garip hissediyorum.

Ümit ne kadar fazla olursa,
olumsuzlukla sonuçlanınca çöküş
de o kadar büyük oluyor. Tekrar
kendinizi toparlayıp yeni bir
yolculuğa çıkmak ve olasılıklar
düzleminde yaşamak insanı çok
yıpratıyor.

Her yerde çocuk var, bu da bizi boşluğa itiyor. Kendi oluşturduğumuz o boşluğu doğru dolduramazız. Çocukluğumuz lazım. Çocukluğumuz olmasaydı Hz. Aişe'nin çocukluğumuz olmasaydı hiç farkedemeyiz belki de... Derdimizle yaşamayı öğrenebileceğimiz yöntemler bulmalıyız bence...

Bunu söylüyorum diye ne olur bana kırılmayın, bu durum bizi hareketsiz bırakmamalı, yapacak çok işimiz var. Sınavda olduğunu bilen soru seçemeyen kullarız.

Çocukluğumuz olmasaydı Hz. Aişe'nin çocukluğumuz olmasaydı hiç farkedemeyiz belki de... Derdimizle yaşamayı öğrenebileceğimiz yöntemler bulmalıyız bence...

Kayınvalidemle altı-üstü oturuyoruz, bu durum sorununuzu daha yoğun yaşamama neden oluyor. Çünkü ne duyarsa onu uygulamamızı istiyor. Bizim çocuğumuzun olmayacağı tıbben belirlendi ancak o yine de doktora gitmemiz için zorluyor. Ne duyarsa yapmaya, nerede olursa olsun gitmeye çalışıyor, beni de götürüyor tabii. Görümlerim sağ olsun onlar da anlatmaya çalışıyor ama dinlemek/inanmak istemiyor. Samimiyetine inanıyorum, onu üzmemek asla istemem ama insana zor geliyor...

Evet hiç kolay değil. Kontrol edemediğiniz, sonucunu bilemediğiniz bir süreç bu. Tedavi olduğunuzu bilen herkes sizden daha meraklı... İki günde bir kontrole gitmem gerekiyor. İşyerinden izin almakta zorlanıyoruz. Mazeretler uydurmak zorunda kalıyoruz. Söylemek zorunda kaldığımız noktalar da oluyor ama o zaman da farklı bir sorun başlıyor; örneğin ben izin alıp gidince, dönüşte bana soruyor amirim: "Ne oldu?" "Netice nasıl? Üzülme bir dahaki sefere olur..." Bu cümleler öyle kolay söyleniyor ki, insan derdinin hafife alındığını düşünerek yüreğine ağırlık basıyor...

Kontrol edemediğiniz, sonucunu bilemediğiniz bir süreç bu. Tedavi olduğunuzu bilen herkes sizden daha meraklı...

Beş kere tüp bebek tedavisi gördük fakat bir defa bile transfer yapamadık. Burada ciddi bir boşluk var. Tüp bebek merkezleri bunu istismar ediyor. Teste gittiğinde peşin para alıyorlar. Yumurta tahlili, embriyo tahlili, genetik testler derken bir yığın tahlil-test bir yığında ücret her seferinde yaşadığımız maddi-manevi çöküntü artarak tekrarlanıyor. Mutlaka psikolojik desteğe ihtiyaç duyuyoruz.

Beş kere tüp bebek tedavisi gördük fakat bir defa bile transfer yapamadık. Burada ciddi bir boşluk var.

Mümkün olduğu kadar tanıdıklarımın olduğu yerlere gitmemeye çalıştım. Eşimin altı tane kardeşi var, kayınvalidem erkek çocuğu oluncaya kadar doğurmaya devam etmiş. En azından onun ifadesi bu. Biz eşimle aynı köylüyüz, ben köye gitmeyeli yirmi sene oldu, hatta köye yeni ev yaptılar, gider gitmez o sorularla karşılaşacağım için çok merak etmeme rağmen gitmiyorum.

Bu özlemi yaşayanlardanım, konuşurken çok dikkat edilmesi gerektiğini bu sorunu yaşadığımda farkettim. Mesela, siyasetçi-politikacıların yaklaşımları, onların belki de pek akıllarına gelmiyor ama üç çocuk konusu her dile geldiğinde içimden düzeltiyorum; “onun elinde olmayabilir” diye... Diğer yandan “çocuğun yok ki, sen ne anlarsın”, “anne olmadan bilinmez”, “anne ol da görürsün” gibi cümleler nasıl da can yakıyor... Ben artık çok dikkatli konuşmaya çalışıyorum... Proje ile bunu topluma anlatabilsek bile çok büyük fayda bence...

“Çocuğun yok ki, sen ne anlarsın”, “anne olmadan bilinmez”, “anne ol da görürsün” gibi cümleler nasıl da can yakıyor...

Kayınvalidemin on çocuğu var, beş oğlan beş kız. Bir mevlit olayı veya herhangi bir davet olsa bütün işler bana kalır. Çocuğun yok, vaktin bol, mecburiyetin yok algısıyla, hatta bunu doğrudan söylerler... Bu insanı yoran bir konu ama anlatmak mümkün değil. “Benim çocuğum var, sen halledersin” dediklerinde öyle garip oluyorum ki... Yok onlar söylemese de yaparım zaten... Bilinçli yaptıklarını düşünmüyorum, belki de içten içe anlayış bekledim, benim acımı anlasınlar istedim ama olmadı işte...

Çocuğun yok, vaktin bol,
mecburiyetin yok algısıyla,
hatta bunu doğrudan
söylerler... Bu insanı yoran
bir konu...

Üç defa tüp bebek denedik. İnsan çok yıpranıyor. Tedavi süreci kadın üzerinden yürüdüğü için endişeniz, tedirginliğiniz tavan yapıyor. İster istemez geriliyorsunuz. Bu durum aile hayatınızı, insan ilişkilerinizi de olumsuz etkiliyor. Fiziksel olarak gördüğümüz zararları da tam olarak bilmiyoruz. Tedavi sürecinin daha sağlam temellere oturması, daha net konuşulması toplumsal algının rahatlamasıyla doğru orantılı diye düşünüyorum.

Tedavi süreci kadın üzerinden
yürüdüğü için endişeniz,
tedirginliğiniz tavan yapıyor.
İster istemez geriliyorsunuz.
Bu durum aile hayatınızı, insan
ilişkilerinizi de olumsuz etkiliyor.

Eşimin sağlık sorunları dolayısıyla biz ebeveyn olamıyoruz. Benim ailem bilmesin, ona soru sormasın istiyorum. Aile ortamında da, sosyal çevremde de hocalara gitmek, alternatif tıp, herşey konuşuluyor. Samimi olsalar bile konuşulurken sanki basite indirgeniyor gibi geliyor bana.

Benim de çocuğum olmadı. Herkesin sınavı farklı kimi yoğun yaşar kimi normal yaşar... Benim öncelikle evlenme telaşım yoktu, çocukları çok seviyorum ama ihtirasla 'illa benim çocuğum olsun' duygusunda ve gayretinde olmadım. Çok istediğiniz bir şeyde yaşadıklarınızı gözünüz net görmeyebilir, bazen zülüm edersiniz, tıpkı severken boğmak gibi... Ben kendimi suçlu hissedersen o zaman beni suçlayanlardan biri de ben olurum. Çözüm için önce içimizdeki cehaleti atacağız. Elinden geleni yaptıktan sonra ısrar etmenin büyük sorunlar doğurabileceğini düşünmemiz lazım. Çok istediğimiz, olmadı diye üzülp, sonra da iyi ki olmadı dediğimiz olayları yaşamışızdır eminim...

Ben kendimi suçlu hissedersen o zaman beni suçlayanlardan biri de ben olurum.

Bir kere bile düşünmedim Mihrimah doğmayacak diye, hiç aklıma gelmedi, sonra aklıma gelmeyen başıma geldi ama sosyal diyalogdan da kopmadım. Aynı acıyı yaşayanların birbirini daha kolay anladıklarını düşünüyorum, kanser tedavisi gördüğüm dönemde de hastanede benim gibi tedavi olanlarla birlikte iken daha çok anlaşılma/anlama konusunda ümitliydim, kendimden de oradakilerden de... Diğer yandan da anlaşılmayı beklemiyorum aslında, zaman içinde bu noktaya gelince başkalaşiyor herşey... Yokluğumuz var bizim, yokluğu konuşuyoruz...

Anlaşılmayı beklemiyorum aslında, zaman içinde bu noktaya gelince başkalaşiyor herşey... Yokluğumuz var bizim, yokluğu konuşuyoruz...

ODAK GRUP KATILIMCILARININ ÖNERİ - TALEP VE TEMENNİLERİ

- » Toplum çocuk konusunda daha hassas davranmalı, çocuksuz ailelerin sorulara cevap verirken zorlanabilecekleri gözönünde bulundurulmalı,
- » Çocuksuzlukla başedebilme konusunda çarpık din algısının ortadan kaldırılması için uzmanların katılımıyla toplantılar yapılmalı, oluşturulan bilgi ve içerikler kamuoyu ile paylaşılmalı,
- » Çocuksuzluğun bir yoksunluk olduğu farkındalığıyla, bunun suç gibi algılanmasının ortadan kaldırılması için özel gayret gösterilmeli,
- » Çocuksuzluk konusunda bireylerin yaşadığı süreçlerle ilgili; hafife alma, hakir görme, suçlama gibi davranışlardan uzak durulmalı,
- » Çocuksuzluğun özellikle miras konusunda hukuki boyutu tekrar gözden geçirilmeli,
- » Evlat edinme veya koruyucu aile olma hususunda sürecin getirdiği sorunlarla ilgili daha kapsamlı rehberlik yapılmalı,
- » Ebeveyn olma süreçlerinde ağır ekonomik zorluklarla mücadelede devlet desteği, sosyal politikalar çocuksuz aileler lehine gözden geçirilmeli,

- » Tüp bebek başta olmak üzere süreç konusunda Sağlık Bakanlığı daha aktif ve etkin rol almalı, sorunların çözümünde bilgi kirliliğinin ortadan kalkmasına katkı sağlamalı,
- » Çalışan anneler ve babalar için çocuk desteği verilirken, çocuksuz aileler için de ebeveyn olma gayretleri için ek ödemeler yapılabilir,
- » Çalışan çocuksuz ailelere çocuk için tedavi süreçlerinde izin alma kolaylığı sağlanmalı,
- » Tedavi sürecine girecekler için rehberlik hususunda kolay ulaşılabilir mekanizmalar oluşturulmalı,
- » İlk tanıdan başlayarak tüp bebeğe kadarki süreç gözden geçirilmeli, prosedür, tedavi aşamaları kolaylaştırılmalı,
- » Sağlık maliyetleri düşürülmeli, gereksiz işlemler yapılmamalı ve bu konudaki denetimler sıklaştırılmalı,
- » Ailelerin, “Koruyucu Aile” olmaya yönlendirilmeleri konusundaki ihtiyacı, koruyucusu oldukları çocukların onların geleceğini garanti altına almak gibi bir beklenti olmaksızın, sadece bir çocuğun büyümesine tanıklık etme, onun toplumun sağlıklı bir parçası olmasını desteklemenin de mutluluk sağlayabileceği konusunda farkındalık geliştirmeye yönelik çalışmalar planlanmalı ve yürütülmeli.

**SONUÇ VE
DEĞERLENDİRME**

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çocuksuz ailelerin mevcut sorunlarının/durumlarının analizini yapmak, bu sahadaki temel problemlerden olan toplumsal baskı ile mücadele etmeleri için rehberlik etmek, konuyu psikolojik, sosyolojik, dini, felsefi ve yasal yönleriyle ele alan bir bilgi kaynağı oluşturmak amacıyla yürütülen “Çocuksuz Ailelerle Yüz Yüze Projesi” 30 Haziran 2019 tarihi itibariyle tamamlanmıştır.

Proje kapsamında yapılan çalışmalarda;

- » Verileri bilimsel ve gerçekçi bir yaklaşımla ele almak ve yorumlamak,
- » Çocuksuzluk sorunu yaşayan ailelerin çözüm arayışını desteklemek, birbirlerinin deneyimlerinden istifade etmelerini sağlamak ve bilgiye ulaşma kapasitelerini güçlendirmek,
- » Sosyal sorunların çözümü için ortaklaşma zemini oluşturmak,
- » Çocuksuzluk konusunu farklı boyutlarıyla ele alan kamu kurumları, akademisyenler veya STK’lar için kullanabilecekleri bilgiler üretmek,
- » Çocuksuz aileleri destekleyerek potansiyellerini toplum yararına kullanmalarını sağlamak hedeflenmiştir.

Çocuksuzluk konusu ele alınırken, “gönüllü olarak çocuksuzluğu seçen aileler” ve “çocuk sahibi olmak istemesine rağmen çocuğu olmayan aileler”i ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. ÖZLENDER, bu projede istediği halde çocuk sahibi olamayan ailelere odaklanmıştır.

Hemen hemen bütün toplumlarda ve özellikle de ülkemizde evliliklerden en temel beklenti “çocuk sahibi olmak” olarak ifade edilebilir. “Beklenen, özlenen çocuk” doğmadıkça, hem karı-kocanın yaşadığı sorunlar, hem de çevreden gelen sorular ve baskılar hızla artmaktadır. Bu noktada çocuksuz aileleri, çocuk sahibi olabilmek için maliyeti çok yüksek, yıpratıcı ve kimi zaman da süreç veya sonuç itibarıyla travmatik tedaviler beklemektedir.

Çocuk sahibi olamayan çiftlerin bazen standart tedavilerin dışında, bilimselliği kanıtlanmamış yöntemleri deneyerek istismarcıların tuzağına düştüğü, maddi ve manevi olarak yıprandığı da karşılaşılan durumlar arasındadır. Ülkemizde yasal olmayan “taşıyıcı annelik”, “sperm bankası”, “yasadışı evlat edinme” vb. yöntemler de illegal olarak yurt içinde veya yurt dışında uygulanabilmektedir.

Kurulduğu tarih itibarıyla çocuksuz ailelere yönelik çalışmalar yürüten ÖZLENDER bu proje ile,

- » Anket çalışmalarıyla 342 kişi,
- » Odak Grup çalışmalarıyla 50 kişi,
- » Sosyal etkinliklerle 150 Kişi,
- » “Çocuksuz Ailelerle Yüz Yüze Konferansı”yla 80 kişi olmak üzere toplam 622 kişiye ulaşmıştır.

“Çocuksuz Ailelerle Yüzyüze Projesi”yle ÖZLENDER, yerleşik olan algıyı kırarak çocuksuzluk konusunu konuşulabilir, tartışılabilir ve çözüm üretilebilir bir zemine çekmek için bir iletişim ortamı yapılandırmaya gayret etmiştir. Odak grup çalışmaları, sosyal etkinlikler ve konferans programı bu kapsamda şekillendirilmiştir.

Konuşulmayan bu toplumsal meselenin konuşulur, tartışılır olmasıyla çözüm odaklı yaklaşımların geliştirilmesi mümkün olacak, topluma pozitif bir dönüşüm sağlanacaktır. Sahada yirmi yılı aşkın bir tecrübesi bulunan ÖZLENDER, sivil toplum alanında katıldığı etkinlik ve programlarda, sosyal medya hesaplarında proje kazanımlarını paylaşarak oluşturduğu etkiyi genişletmiş, sivil toplum gündeminde bu konunun bir başlık olarak yer almasını sağlamıştır.

Çocuksuz Ailelerle İlgili Sahadaki Mevcut Çalışmalar

Kamusal politikaların planlanması ve uygulanmasında çocuksuz aileler konusunun ne şekilde ele alındığını değerlendirmek amacıyla proje sürecinde iki temel belge incelenmiştir.

1. 2014-2018 yılları arasında uygulanmakta olan Onuncu Kalkınma Planı kapsamında Madde 2.1.7'de "Aile ve Kadın" başlığına yer verilmiştir. Bu başlıkta ailelerin yaşadığı yapısal dönüşüm, geniş aileden çekirdek aile formuna geçiş, sosyal yardımlar, aile eğitimi, aile içi iletişim, tek ebeveynlilik, kadının güçlendirilmesi, kadın-erkek fırsat eşitliği vb. başlıklar ele alınmış, çocuksuz ailelerle ilgili herhangi bir tanımlama veya planlama öngörülmemiştir.

Onuncu Kalkınma Planı'nda Madde 1.22'de "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı"na yer verilmiş ve "doğurganlık hızında bir yavaşlama" olduğuna dikkat çekilmiştir. Program hedefleri arasında "toplam doğurganlık hızının artırılması" başlığına yer verilmiştir. Ancak bu bölümde de çocuksuz ailelerle ilgili bir planlama çalışması dikkat çekmemektedir.

2. T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2018-2022 tarihlerini kapsayan "Stratejik Plan"ında, sosyal politikaların bütüncül bir ekonomik ve sosyal gelişme stratejisinin en vazgeçilmez parçası olduğu; ortaya çıkardığı sonuçlar ve maliyetleri itibarıyla sadece risk altındaki bireyleri ve grupları değil, tüm toplumu etkilediği ifade edilmiştir. Sosyal politika çalışmalarının amacının, sosyal politika araçlarının sosyo-ekonomik sorunların çözümüne katkıda bulunmak olduğu belirtilmiştir. Ancak bu Stratejik Planın da hiçbir yerinde "çocuksuzluk" veya "çocuksuz aileler"le ilgili tanımlama veya planlama yapılmamıştır.

3. Sahada çocuksuzlukla ilgili yapılan çalışmaların en önemlisi şüphesiz, kısırlık/infertilite tedavisi üzerinedir. İnfertilite, her 6 çiftten birini ilgilendiren önemli bir toplum sağlığı sorunudur. Dünya genelinde yaklaşık 72.4 milyon çiftin infertilite sorunu yaşadığı tahmin edilmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2013) verilerine göre, 15-49 yaş arasında hiç çocuk sahibi olmayan ve çocuk sahibi olmasının mümkün olmadığını belirten evli kadınların oranı

2008 yılında %3.9 iken, 2013 yılında %11.2 olarak saptanmıştır. Yine yapılan araştırmalarda kadınların yaklaşık %50'si, erkeklerin %15'i infertilitenin hayatlarının en üzücü deneyimi olduğunu bildirmektedir.

Oranlardaki yükseliş ve oluşturduğu derin etki düşünüldüğünde “infertilite/kısırlık” tedavisi üzerindeki bilimsel çalışmaların ve uygulamaların sayısının artışı ve bu konuda bir sektörün gelişmesi son derece doğaldır. Ancak bu sahada yapılacak çalışmaların sadece kısırlığın biyolojik tedavisi üzerinden yürütülmesi, ailelerin ihtiyacının karşılanmasında son derece yetersiz kalmaktadır.

Çocuksuzluk sorunu yaşayan çiftleri bazen kısa bir dönem, bazen de bütün ömür boyu sürecek şekilde biyolojik, psikolojik, ekonomik zorluklar beklemektedir. Bu kapsamda çocuksuzluk konusunun çok yönlü olarak ele alınması ve stratejik başlıkların oluşturulması son derece önemlidir.

Çocuksuzluğun Psikolojik Boyutu

İnsanın temel içgüdülerinden biri de üreme ve neslini devam ettirmedir. Bu içgüdüünün karşılanamamış olması stresle sonuçlanır. Bu stresin kaynağı, sadece çocuk sahibi olma isteği değildir. Bu aynı zamanda doğurganlığın, cinsel kimlik çekirdeğinin benlik algısına ve beden imajının merkezine yerleştirilmesi ile ilişkilidir. Ebeveynlerinin rolünü üstlenemeyen kişi, kendisini erişkin kimliği kazanamamış olarak hisseder. İnfertilite süreci evlilik bağları için tehdit edici, duygusal olarak stresli, ekonomik olarak pahalı, fiziksel olarak acı verici bir yaşam krizidir.

Çocuksuzluğun kadın ve erkekte oluşturduğu etki de birbirinden farklıdır. Günümüz toplumunda aile özelinde kadın kimliğinin algılanışında “çocuk” hâlâ önemli bir kriter olarak öne çıkmaktadır. Kadınlarda, psikolojik tatminsizlik (analık içgüdüünün karşılanamaması), bedenin kontrolünü kaybetme, doğuramama (işlevsel bozukluk), kendini toplumdan soyutlanmış hissetme, duygusal olarak evlat desteğinden mahrum kalma, sosyal güvence azlığı (yaşlanınca bakacak kimse olmaması), toplumun kadına biçtiği sosyal rolü üstlenememe (anne, hamile, lohusa, kayınvalide)

ve benlik değerinde düşme şeklinde yaşanmaktadır. Toplumsal düzeyde çocuksuzluğun faturası çoğu zaman anne olamayan kadınlara kesilmektedir. Yakın çevrenin baskısı kadınlar üzerine daha fazla odaklanmaktadır. Bir taraftan çocuksuzluğun getirdiği duygusal çöküntü, diğer taraftan toplumsal baskılar sonucunda kendini “eksik” hisseden kadınlar, erkeklere göre daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada kadınların destek mekanizmalarına kolayca erişebilmesi son derece önemlidir.

Erkeklerde, çocuk sahibi olamamanın etkisi, psikolojik tatminsizlik (baba olamama), doğurtamama (erkeklik işlevinde azalma), yalnız kalma, iş hayatında destek eksikliği, sosyal güvence azlığı (yaşlılıkta), neslini devam ettirememeye ve sosyal rol eksikliği (baba, kayınpeder, büyük-baba) olarak ifade edilebilir.

Toplumsal Boyutuyla Çocuksuzluk

Çocuk sahibi olamama sadece bir sağlık problemi değildir, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve toplumsal boyutları olan bir yaşam krizidir. Şüphesiz neslin devamlılığı, çocuk sahibi olmak her toplumda önemli olmakla birlikte ülkemizde özel bir ehemmiyet taşımaktadır. Aile kurumunun ve bağlarının ülkemizde çok güçlü olması, genel toplumsal kabuller, çocuğun gelecek garantisi olarak görülmesi bu durumun başlıca sebepleri olarak sayılabilir.

Toplumun değerlerini yansıtan en önemli parametrelerin arasında yer alan atasözlerinde çocuksuzluk konusunun ne şekilde ele alındığını incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

“Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar”.

“Çocuksuz kadın meyvesiz ağaç gibidir”.

“Çocuk evin meyvesidir”.

“Oğlanı kızı olmayan avrattan, eski hasır yeğdir”.

“Evlâdı olmayanda merhamet olmaz” vb.

Bu ifadeler sadece çocuğu olmayanları yaralamakla kalmayıp, toplumu da çocuksuz ailelere karşı bir tavır geliştirmeye, bu aileleri nesebi kesik, soyu olmayan, merhametsiz, amaçsız, faydasız olarak etiketlemesine sebebiyet vermektedir.

Efsaneler ve menkıbelerin de atasözleri gibi sosyal hayattaki düzenleyici rolü çok önemlidir. Konu açısından bir değerlendirme yapıldığında çocuk sahibi olamayan kadınların zor duruma düşmemesi için ibretlik birçok mesel anlatıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, Akhürrem, Ayşe Hatun Şih Kız-Malatya, Cincime Sultan, Ehli Hatun, Gönül Bacı-Tokat, (E)İrebiye Billa -Denizli, Kadıncık Ana, Sarılık Evliyası ve Taşbebek Efsanesi bu efsanelere örnek olarak verilebilir. Atasözlerinin aksine efsanelerde çocuksuzluk konusu negatif algıların kırılması perspektifi taşımaktadır.

Dinin yanlış yorumlanması, güvenilir olmayan kaynaklardan alınan bilgiler, içinde kimi zaman ağır kusurlar barındırabilen geleneksel bakış açısı çocuksuzluk konusunda da toplumsal algıları etkileyen unsurlar arasında gelmektedir. Bu çerçevede İslamiyet'te çocuksuzluğun "istenmeyen" veya "kötü", "hayırsız" olarak nitelendirilen bir durum olduğu, "eksiklik" olarak tanımlandığı iddiası karşılık bulmuştur. Bu da toplumsal baskıların oluşmasını ve yoğunlaşmasını körüklemiştir.

Hadis-i Şerif olarak nakledilen "*Şüphesiz ki evin bir köşesindeki hasır bile, çocuk doğurmayan bir kadından daha hayırlıdır.*" ifadesinin Kur'an-ı Kerim Şura Suresi 49. ve 50. ayetle çeliştiği ve sahih olmadığı son derece açık bir şekilde ortadadır.

"Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir." (Şura Suresi -49-50. Ayet-Diyanet İşleri Başkanlığı Meali)

Kur'an-ı Kerim'de Enfal Suresi 28. Ayet'te, "*Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfat Allah'ın katındadır.*" (Diyanet İşleri Başkanlığı Meali) ifadesinde de belirtildiği üzere "çocuk" bir imtihan konusudur. Allah dilediğine çocuk verir, çocuğun olması da, olmaması da

imtihandır. Çocuk sahibi olamamanın “hayırsızlık”, “uğursuzluk”, “eksiklik” olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

Bugün kapitalizm ve medyanın da etkisiyle toplum giderek çocuk-erkil bir yapıya dönüşmüştür. Ekonomik sistem, her şeyi çocuk için yapan ve çocuğa göre ayarlayan ailelerin oluşmasını desteklemiştir. Çocuk, henüz dünyaya gözünü açmadan baby shower/bebek partileri ile başlayan süreçte, doğumundan itibaren her anı fotoğraflanmakta ve sergilenmektedir. Çocuk kanalları, çizgi filmler, oyuncaklar, çocuğun ihtiyaçlarının ötesinde tüketiminin sınırlarını sonsuz şekilde esnetmektedir. Annelik ve babalığın da tüketim odaklı tanımlandığı bir vasatta ebeveynlik ailelere kimlik kazandırmaktadır. Bu açıdan çocuk sahibi olamayan çiftler sık sık kendi gerçekleriyle acı bir şekilde yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Her şeye sahip olacağına inandırılmış modern insanın, çocuk sahibi olamamayla imtihanı da şüphesiz yaralayıcı olmaktadır.

Anketlerin ve Odak Grup Çalışmalarının Söyledikleri...

Proje kapsamında oluşturulan çıktılarda en önemli dayanak olan anketler ve odak grup çalışmalarının değerlendirilmesi yapıldığında aşağıdaki sonuçların altını çizmek mümkündür:

Anketleri uygularken, birebir iletişim geliştirme sürecinde ve proje çalışmalarında en büyük engel, çocuğu olmayan bireylerin yaşadığı sorun ve acıyla yüzleşmek istememesi olarak karşımıza çıktı. Proje kapsamında görüşmeye çalıştığımız, iletişim geliştirdiğimiz çiftlerin bir kısmı projede yer alma fikrini doğrudan reddetti. Proje ekibi bu kapsamda değerlendirme toplantıları yaparak hedef kitleye ulaşmak için yeni ve etkili stratejiler geliştirmeye gayret etti.

Ulaşabildiğimiz, projeye dâhil olan hedef kitlenin bir kısmının odak grup toplantılarında kendini ifade etmeye başlaması, duygu, düşünce ve yaşadıklarını paylaşması son derece zor oldu. Yaşanılan bu sorun, ankette yer alan “Çocuk sahibi olamayışınız en çok kiminle olan ilişkinizi olumsuz etkiliyor?” sorusuna verilen cevapta somut olarak karşılık buldu. Bu

soruya katılımcıların %35'i "kendimi" şeklinde cevap verdi. Kendisiyle ilişkisi olumsuz etkilenen birey yalnızlaşmakta, acısıyla yüzleşememektedir. Çocuğu olmayacağı gerçeğiyle karşılaşan çiftler, yas dönemini bitirip hayatına devam edememektedir. İşte tam da bu noktada toplumsal dayanışma veya yardım mekanizmalarının önemi devreye girmektedir.

Ankete göre, tedavi olan çiftlerin, %37'si ailesi ve yakın çevresinden yeterince destek görmediğini ifade etmiştir. Çocuk sahibi olmak için uygulanan tedavilerin kadın ve erkeğin bedeni, ruhu üzerinde oluşturduğu etkiler, yaşadıkları ekonomik zorluklar düşünüldüğünde bu rakamın son derece yüksek olduğu görülecektir.

Sonuçları ile çarpıcı olan başlık da, çocuk sahibi olamayan kadın veya erkeklerin %72 oranında "çocuk sahibi olamayışının nedeninin sorulmasından" rahatsız olmasıdır. Yaşadıkları gerçekle yüzleşememe, toplumun kişisel mahremiyet sınırlarına dikkat etmemesi bu durumun sebepleri arasında sayılabilir.

Anket çalışmasının yanı sıra odak grup toplantılarında da katılımcılar, "sorunun kimde olduğu", "tedavi görüp görmedikleri", "tekrar evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri", "alternatif tedavi yöntemleri denemeleri" konusunda yapılan baskılara karşı güçsüz hissettikleri, sosyal ortamlardan uzaklaştıkları, iletişimlerini kestiklerini sık sık vurgulamışlardır.

Çevresinden yeterince destek göremediğini ifadelendiren, çocuk sahibi olamamasıyla ilgili olarak sorulardan olumsuz etkilenen, ruh sağlığının kötü veya çok kötü olduğunu belirten kadın ve erkeklerin sadece %19'u bir ruh sağlığı uzmanından yardım aldığını belirtmiştir. Çiftler %76 oranında bu süreçle kendi kendilerine başa çıkmaya çalışmıştır. Bu durum da ruh sağlığı tedavilerinin maliyetlerinin yüksek ve erişilebilirlik düzeyinin düşük olmasıyla doğrudan ilgilidir.

Çocuk sahibi olamamanın kişinin aile, iş, sosyal hayat ve duygusal ilişkiler üzerindeki etkisini incelediğimizde %75 oranında "biraz etkiledi", "orta düzeyde etkiledi", "çok etkiledi" cevabını vermiştir. Dolayısıyla önceki cevaplarla da birleştirdiğimizde bireyin yaşadığı sorun, toplumdaki bütün

ilişkilerini etkilemekte, birey buna rağmen bir uzman desteği almamakta veya alamamaktadır.

Anket çalışmaları sırasında ağırlıklı olarak kentli bir hedef kitleyle muhatap olmamıza rağmen düşük oranlı olmakla birlikte “çocuğumun olmasını uğursuzluk olarak görüyorlar” cevabının verilmesi, yine üzerinde düşünülmesi gereken başlıklardan bir tanesidir.

Odak grup toplantıları, paylaşma imkânı sağladığı için katılımcılar bir rahatlama hissi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuksuzluğun konuşulabilir, paylaşılabılır olduğunu hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bir kişinin tek bir odak grup toplantısına katılmasının yeterli olmasına rağmen, kendini ifade etmenin verdiği rahatlıkla bazı katılımcılar bütün toplantılara katılmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu konuda konuşma, paylaşma imkânlarının yapılandırılması da sahaya verilecek katkılar arasında yer almaktadır.

Odak grup çalışmalarında sosyal baskı, hayatı kısıtlayan çok önemli bir unsur olarak ifade edilmiştir. Kadın katılımcılar, yakın çevre başta olmak üzere, sosyal hayatın her düzeyinde üçüncü şahısların çocuk ve çocuk-suzluk konusunda fikir ve tavsiyelerini paylaşmakta hiçbir çekince hissetmediklerini, bu durumdan olumsuz etkilendiklerini, yakın veya uzak çevreden sürekli tavsiye almak zorunda olmanın kısıtlayıcı etkisini derinden hissettiklerini belirtmiştir.

Çocuğu olmayan çiftler koruyucu aile olma veya evlatlık alma gibi seçenekleri tercih ettiklerinde de yine aynı “sosyal çevre lobisi” bu konuda da söz söyleme hakkını kendinde bulabilmektedir. Bölgeden bölgeye dozajı değişen bu söylem ve baskılar, çocuk sahibi olamayan kadını, bir çocuğu sevmekten ve ilgilenmekten bile alıkoyabilmektedir.

Çocuksuz aileler üzerindeki sosyal baskının kaldırılması/hafifletilmesi son derece önemli olmakla birlikte, sorunu bu düzeye indirmek gerçekçi ve yeterli değildir. Nitekim dış çevreden bağımsız bir şekilde çocuk-suzluk sorununu çok yoğun düzeyde yaşayan ve hayatını bu derin özlemle geçiren çiftlerin sayısı da son derece fazladır. Ancak bu projede altını çizmek

istediğimiz husus, hali hazırda bir problem yaşayan bireylerin, bir de sosyal baskıyla bu sorunu daha yoğun hissetmelerinin önlenmesi gerekliliğidir.

Odak gruplarda vurgulanan önemli bir husus da erkeklerin problemleriyle yüzleşme ve paylaşma konusunda kadınlara göre daha fazla sorun yaşadıklarıdır.

Bu kapsamda çocuksuzluk konusunda çalışmalar planlanırken kadın ve erkek farklılıklarının göz önünde tutulması gerekmektedir.

SON SÖZ

Ülkemizde toplumsal yapının en önemli zenginliği olan aile kurumunu güçlendirmek ve desteklemek için kamu kurumları, STK'lar ve üniversiteler çalışmalar ve projeler yürütmektedir. ÖZLENDER, çocuksuzluk konusunun, bireye ve topluma maliyeti düşünülerek aile odaklı politikaların kapsamında değerlendirilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Bu çerçevede atılacak en temel adım, bu sorunun Politika Belgesinde tanımlanmasından geçmektedir. Bu kapsamda çocuksuz ailelerin problem olarak tanımladıkları ve proje sonuçlarımızda da detayları ile yer alan aşağıdaki alanlarda kapsayıcı hizmetlerin üretilmesi gerekmektedir:

1. Sağlık Hizmetleri

İnfertilite tedavisi biyolojik, psikolojik ve ekonomik olarak yıpratıcı bir süreçte gerçekleşmektedir. Sosyal güvenlik sistemi belirli şartlar dâhilinde tedavi masraflarını karşılamakla birlikte, birçok çift özellikle yaş kriterine takılarak bu hizmeti alamamaktadır. Çocuksuz aileler, psikolojik desteği de kapsayacak şekilde infertilite tedavisinin sosyal güvenlik sistemi içinde yer alma kısıtlarının kolaylaştırılmasını beklemektedir.

2. Koruyucu Aile, Evlat Edinme

Ebeveynlik bir çocuğun doğumu ile başlar, ancak her zaman sizin o çocuğun biyolojik anne ve babası olmanız gerekmez. Bugün gönüllü aile,

koruyucu aile ve evlat edinme sistemi ile birçok çift hem anne-baba olabilmekte, hem de bir çocuğa sıcak bir yuva imkânı sağlayabilmektedir. Devlet koruması altında olan bir çocuğun bir aileye teslim edilmesinin kurala bağlanması kaçınılmazdır. Ancak proje kapsamında yaptığımız çalışmalarda bu prosedürün kimi zaman çiftleri vaz geçirecek kadar zorlayıcı olabildiğini göstermektedir. Çocuğun korunması ve güvenliği üzerine kurgulanan bu sistemin, çocuksuz ailelerin kırılğan yapısı da düşünülerek dengeli bir şekilde yapılandırılması önemlidir.

3. Hukuki Sorunlar

Odak grup toplantılarında, anket çalışmalarında ve bilimsel araştırmalarda sıklıkla vurgulanan “gelecek endişesi” özellikle miras hukuku ile ilgili olarak çocuksuz ailelerin karşısında önemli bir sorun olarak yer almaktadır. Çocuğu olmayan çiftlerin mirasında eşler dışında da mirasçılarının olması, gelecek endişesini artırmaktadır. Kimi zaman günlük hayatın içinde hiçbir ilişki kurulmayan akrabaların ölüm anında mirasçı olması hukuk sistemine inancın sarsılmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda miras hukukunun çocuksuz aileler lehine gözden geçirilmesi gerekmektedir.

4. Sosyal Baskılar

Çocuğu olmayan çiftlerin sosyal hayattaki rolünü sınırlandıran baskı ve söylemlere karşılık toplumsal duyarlılık çalışmalarının artırılması ve yeni bir dilin geliştirilmesi gerekmektedir.

ÇOCUKSUZ AİLELERLE YÜZ YÜZE

